د پښتنو نسلي څیړنه

اثر جان

د پښتنو نسلي څېړنه

پښتونخوا سټډي سنټر

یونیورستۍ تصویر

د کتاب نوم : د پښتنو نسلی څېړنه
مؤلف : اثرجان
سن اشاعت : مئی ۲۰۱۲
تعداد : ۵۰۰
قیمت : ۱۵۰ روپۍ
کمپوزر : تنویراقبال
ناشر : جدون پرېس، پېښور
درک : پښتونخوا سټډی سنټر
عبدالولی خان پوهنتون،
مردان

موبائل : 0345-9333150
برېښنا لیک : asarjan123@gmail.com

فهرست

انتساب

د ستر څېړن کار دکتور حبيب الله تږی په نوم

سریزه

د پښتون قام د نسلی تشخص په اړه ډېر څۀ لیکلی شوی دی. د لوے سختن مننه چې اوس دې لیکلو د مطلق نقل نه څو ګامه وړاندې د علمی تحقیق او تنقید لار اختیار کړې ده او چې چرته علمی تنقید راشی نو هلته حقائق په خپله برسېره کېدل شروع شی. هم دا وجه ده چې نن کۀ د اسرائیلی نظرېې منونکی دی او کۀ د آریا ، دواړو په خپلو مقابل وړاند ېزونو علمی انتقاد سره سره خپل وړاند ېزونه هم د سائنسی دلائلو په بنسټ سنجوؤل شروع کړی دی او هغه روایات چې د پرله پسې نقل له کبله ئې د تقدس شکل اختیار کړے وۀ. اوس ئې دوی په خپله په غندنه بوخت دی. ځکه چې د علم په مېدان چې تر څو یو خبره پخه شوی نۀ وی هیڅ کله هم حتمی نۀ شی منلے کېدے. کۀ هغۀ د قیس شجره وی او که د پکت افسانه.

د دې کتاب وړومبی برخه زما په اردو (ژبه) کښې په "دلزاک" قبیله د لیکلی شوی تاریخ د یو باب ژباړه ده.
هر کله چې د دغه کتاب د عمومی بحث سره سره دې کښې د پښتنو د نسل په اړه لنډ بحث هم علمی حلقو خوښ کړے وۀ، نو د دې ډاډګیرنې په وجه ما اوغوښتل

چې خپلې درنې مورنۍ ژبې (پښتو) ته دا برخه سره د تشریحی حواشیو راواړوم.

د کتاب دوېمه برخه په لسانی مطابقی جدولونو مشتمله ده. یقیناً دې کښې به هیڅ مبالغه نۀ وی چې دا وخت په مخ د زمکې صرف پښتو یو داسې ژبه پاتې ده چې د ژبو د هر تېر سره مطابقی اړوند لری. تر دې چې د سومیرۍ ژبې (چې پوهان ئې په مړو ژبو کښې شمیری او د خپل انفرادیت له کبله ئې د ژبو له یو تېر سره هم نۀ تړی) سره هم لکه د اکادۍ ژبې مطابقی اړوند لری، حال دا دے چې اکادی د سومیرۍ انجذابی شکل ګڼلی شی، خو چرته پښتانه او چرته سومیر (علاقه او ژبه)؟

هم دغه حال د سریانۍ ژبې سره (چې دا وخت په اصلی او خالص شکل د معدومتیا په حال ده او د ترکی، عراق او شام په یو څو کلو کښې وئیلی شی) د پښتو د مطابقی اړوند دے.

دغه راز آشوری، عبرانی، قبطی او عربی ژبې هم پښتو سره مطابقی تړون لری.

بل طرف ته د ترکی (تېر) ژبو نه آزربائی جانۍ او نورو نوعو سره جوړ لسانی تړون هم په دې خبره دلالت کوی چې پښتو لکه د ژوندو ژبو موثر انجذابی قوت لری او دا قوت

د دې خبرې غماز دے چې پښتو صرف هغه ژبو له په خپل لمن کښې ځاے ورکوی چې د دې انجذابی قوانینو ته د غاړې ایښودو توان لری.

د ژبو له ټبرونو نه یو دراوړی ټبر هم دے. دا یو خوندور حقیقت دے چې په پښتو کښې ډېر ټکی داسې دی چې په ماده او معنی دواړو یو شان د دراوړی ټبر په براهوی نوعه کښې مستعمل راروان دی.

تر څو چې د انډویوروپی سترې ډلې خبره ده پښتو کښې د دې ډلې د ټولو ټبرونو د ژبو مطابقی ټکی موندی شی. کهٔ هغه یونانی، لاطینی یا انګریزی وغېره ژبې دی.

په آریائی او ایرانی ټبرونو کښې د پښتو ژبې میلان او ژبوی تړون د ایرانی ټبر سره واضحه دے او په ایرانی ټبر کښې ئې هم د لرغونو نوعو لکه ګیلکی، لری او اویستا سره مطابقی اړوند زیات دے. یقیناً دا تړون د پښتو ژبې په قدامت جوت دلالت کوی او مونږ ته د دې ژبې علمی ارزښت په ډاګه کوی. چې دا ژبه د پرمختګ په کلهم جزئیاتو مشتمله ده. او د سنسکرت، اوېستا، سومیرۍ او نورو لرغونو ژبو برعکس څکه ژوندۍ پاتې شوې ده چې دې نهٔ یواځې لکه د ژوندو ژبو د نورو ژبو اثرات قبول کړی دی بلکې په هره ژبه ئې خپلې اغیزې هم غورزولی دی. دا

بېله خبره ده چې په دې دویم حقیقت ډېر کم کار شوے دے.

دغه شان پښتو د ګرامر په جمله صنعتونو کښې د آریائی ژبو نه د خپل انفرادیت اظهار قدم په قدم کړے دے. لکه واؤ د جمعې چې د سامی ژبو خاصه ګڼلے شی، په پښتو کښې عام مستعمل دے. یا سامی حروف جاره شو یا لکه اسمائے اصوات شو. دا یو لویه موضوع ده، خو زمونږ ژبه صرف په دې هم اکتفا نهٔ کوی، د آریائی ژبې "دال" کهٔ د اوېستا برعکس په لام بدلوی نو حرف "غ" هم د خپلو حروفو په لښکر کښې د حرف اصلی په توګه لوبوی.

پښتنو په ایران او هندوستان باچائی کړی دی، دې قام د زال او رستم د وختونو نه واخلې تر دا دمه ستر قامی او علمی مبارز زېږولی دی. بل طرف ته ایرانیان شاه پسنده او اباپسنده قام دے. دوی تل خپل ملی اتلان د مبالغې تر حده ستائیلی دی. خو چې خبره پښتنو ته راشی نو تل ئې د دېوانو په اولاد یاد کړی دی. حال دا دے چې د "دیو" کلمه د دوی په لغت کښې تر اوسه د کرکژن ذات دپاره مستعمل ده. هم دغه کلمه په پښتو کښې هم په دغه معنا مستعمل ده. خو بل طرف ته هندی آریاګان "دیو" بزرګې هستۍ ته وائی.

دغه حال دپکت هم دے چې تفصیل به ئې تاسو مخکښې په خپل مقام ولولئ. تر څو چې د لسو قبیلو د جنګ خبره ده نو د دې په بابله روایات د تحقیقی غوښتنو برعکس په مکمله توګه افسانوی هئیت لری. ځکه چې نهٔ تر اوسه د دې جنګ د مقام تعین شوے دے. نهٔ ئې د زمانې او نهٔ ئې څهٔ نور تفصیلات ترلاسه دی.

په اخر کښې زهٔ د دې کتاب د تکمیل په لړ کښې د پروفیسرډاکټر محمد همایون هما او ډاکټر اسرار صیب په حوصله افزائۍ او علمی کمک خصوصی شکریه ادا کوم، او د سائل صیب په دې شعر خپل کلام راغونډوم:

خلق کنډرې لټوی ته ورشه هم پښتونه
کهٔ چرته تهٔ هم پکښې خپله استانه پیدا کړې

د علم تاریخ بنیادی محرک د انسان د خپل تیر وخت سره موروثی تړون دے. په وړومبی کښې دې فن د انسانی کلتور په چوکاټ کښې د داستانونو په شکل رواج لرلو. چې قامی یادونې به پکښې د قیصو په شکل نوی کُول ته سپارلی شوې. بیا چې کله انسان بتدریج د لیک لوست فن زده کړو نو د خپلو نورو امروزه ضروریاتو سره سره ئې دغه قامی یادونې هم په مختلفو څیزونو د لیک په شکل ساتل شروع کړې.

عموماً به دغه یادونې د دینی، روحانی یا قامی مشرانو د ژوند په حالاتو پورې اړه وې. چې به د تحقیق، تدقیق او د ضابطو نه پرته د مینې او عقیدت په پیرزونو مشتملې وې. هم له دې رجحان له کبله به قامی یادوُنو د تاریخ په ځاے د افسانو شکل اختیار کړو. بیا چې هر کله انسان د حسی شعور په وجدان علوم کوټلی کول شروع کړل نو د نورو فنونو په څیر ئې فن تاریخ هم په نوی قواعدو او تصوراتو مزین کړو. او نن دې فن د یو سائنسی علم شکل اختیار کړے دے. هم دغه وجه ده چې نن تاریخ د ژوند د هر اړخ احاطه کښې بوخ دے، او د انسانی

تهذیب د هغه ټولو اجزاؤ په ضبط تحریر راوړلو کښې مشغول دے. کومو چې د بنی نوع انسان د موجوده تمدن تشکیل کړے دے. اوس تاریخ ګڼ علوم لکه سماجیات، الهیات، بشریات، نفسیات، لسانیات، معاشیات، فلسفه او علم آثار قدیمه په بشپړه توګه د ځان سره ملګری کړی دی. هم له دې کبله چې کله مونږ د یو قام یا قبیلې تاریخ لیکونو د هغه ټولو امورو او عواملو جائزه اغستل راله لا زم شی. چې د دغه قوم د عروج او زوال په اړه متحرک پاتی شوی وی.

انسانی معاشره د ګڼو نسلونو مجموعه وی او دا مجموعه د قوم تشکیل کوی. نسل د یو خاندان یا قبیلې داسې ډلې ته وئیلی شی چې د یو نیکهٔ اولاد وی. دا ډله عموماً په رنګ، شکل، قداو عاداتو کښې یوشان والے لری. برعکس د نسل، د یو قوم تشکیل د مختلف نسلونو د باهمی اشتراک نه کیږی چې عموماً د علاقې، مذهب یا تهذیبی اقدارو وغیره په ډاډ جوړښت مومی.

په وړومبی کښې به نوع انسان په درې ډلو منقسم ګرزولے شو. چې بالترتیب به په بنی حام، بنی سام او بنی یافث یادېدل. دا تقسیم د هغه مذهبی روایاتو نه ماخوذ وهٔ. چې د هغې په وینا د طوفان نوح نه پس د انسانانو

نسل د هغوی د باندنی ځامنو نه خور شوے وۀ. هم په دې وجه نوح ته آدم ثانی وئیلی شی خو په دې روایت کښې د نوح د هغه منونکو د اولاد هيڅ ذکر نشته چې دوی سره ئې په کشتئ کښې نجات بيا موندے وۀ.

جدید څېړن کار د مختلف قومونو د نسلی څېړنې په حقله ژبې له جوت اهمیت ورکوی. د دې حضراتو په خیال قبائل او قومونه د ژبې د اختلاف په وجه وجود مومی. د یوې اندازې د مخې دا وخت دنیا کښې د شپږنیم زرو نه زیاتې ژبې وئیلی شی[1]. د لسانیاتو څېړن کارو د اوږد تحقیق نه پس د ژبو په بنیادی او عمومی توګه درجه بندی کړې ده. مونږ به د پښتنو د نسلی اصالت په اړه په دې موضوع بحث کوو تر څو چې د افغانانو د تاریخ تعلق دے، د آسانئ د پاره دا مونږ په دوو برخو کښې تقسیموو.

(۱) قبل از اسلام (۲) بعد از اسلام

[1] د ملل متحد د مرتب شوی تجزیو مطابق تر 2005 پورې په دنیا کښې 6909 ژبې وئیلی شوی. په دې شمېر کښې 473 ژبې داسې وې چې د مړینې په حال وې. په دې نسکورو ژبو کښې 182 ژبې امریکائی، 152 ژبې اوقیانوس، 184 ژبې ایشیائی. 146 ژبې افریقائی او نهه ژبې اروپائی وی په دې شمېر کښې داسې ژبې هم وې چې ویونکی ئې یو څو سوه پاتې شوی دی. (بی بی سی)

(۱) قبل از اسلام:

د افغانانو پخوا له اسلام تعلق په بنیادی توګه د عمرانی ارتقاء د هغه مراحلو سره دے چې د کومو د تېرېدو نه پس چې دوی په اسلام کښې رادننه شوی دی. په دې لړ کښې به مونږ د دې قام په نسل، ژبه، مذهب، لرغونی مساکنو او په زړو روایاتو او واقعاتو د لیکلو هڅه کوو. خو زیاته مناسبه به وی چې وړاندې مونږ د دې قام د مختلف نومونو لکه افغان، پښتون، پټهان او سلېمانی په بابله د محققینو وړاندېزونه څۀ قدرې قلم ته وسپارو.

افغان:

د دې نوم مختلف تاویلونه شوی دی، کۀچرې مونږ د دې ټولو تاویلاتو جائزه واخلو نو باوجود د اختلافه په دې کښې په یو نکته اتفاق موندلی شی. چې هغه د دې نوم او ژړۀ ورتیا باهمی نسبت دے.

د روشن خان په خیال د لفظ افغان مآخذ عبرانی ټکے "اب" دے. چې دا اعزازی او تعظیمی نوم دے. دا په

بنی اسرائیلو کښې د ښاغلو او غشتلو د پاره مستعمل وهٔ. د بېلګی په توګه یوآب اب یشے وغیره.[1]

د خوشحال خان[2] مطابق د سلیمان په زمانه کښې د ملک طالوت زوی ته دا نوم (افغان) ورکړے شوے وهٔ. "اُف" په عبرانۍ ژبه کښې نیونکی ته وائی او "غان" د یو دیو نوم وهٔ.

د نواب اکبر خان هوتی دڅېړنې تر مخې لفظ "افغان" په مخصوصه توګه د بنی اسرائیلو د بن یامینی قبیلې د پاره وضع شوے وهٔ. د دې قبیلې د مورث نوم اسفانلیاس افودا وهٔ.[3]

دغه شان بعضې مؤلفینو د حضرت اقبال لاهوری خط نقل کړے دے چې په دغه خط کښې شاعر مشرق د قاضی میراحمدشاه رضوانی په حواله سره لیکی چې لفظ "فغ" په زړه فارسۍ کښې په معنی د بت مستعمل وهٔ او افغان کښې الف سالبه دے. چونکې چې فارسۍ کښې د مېشت په وخت د دې قوم افراد د بت پرستۍ نه بېزاره وو په دې وجه "افغان" سره مقلب شو.[4]

---

[1] تذکرہ افغانوں کی اصلیت اور اُن کی تاریخ ـ از روشن خان
[2] دستار نامه
[3] په حواله د "پښتون کون" از پروفېسر پرېشان ختک
[4] حکیم نجم الحسن رامپوری، اخبار الضادید په حواله د محمد اقبال خان تاجه خېل مؤلف تاریخ نیازی قبائل

د صاحب آئمة الافاغنه مطابق دا لفظ په اصل کښې ابناجاه دے، چې بتدریج افغنه شوے دے، دې د ارمیا ځوی وهٔ او د ارمیا اسرائیلی نوم جوجده وهٔ.[1]

د مستشرق بیلیو په خیال د لفظ افغان اصل "البان" دے چې په لاطینۍ ژبه کښې غر ته وئیلی شی. د دې ټکی یو معنی "سپین" هم بیان شوې ده. رومیانو به ارمینیاتو ته البان یا الوان یعنی غرځنی وئیل[2]. د کروسنسکی په خیال حرف "ل" په "غ" او "با" په "واو" بدل شو. دغه شان د البان نه اغوان جوړ شو[3]. دا هم وئیلی شی چې په یونانی ژبه کښې "اغوان" د غرئیزې سیمې خلقو ته وائی. د یو روایت تر مخه د شېروان او قره باغ په علاقو کښې د لویو لارو ساتندو والو ته به اغوانیځ وئیلی شو. بعضې مورخینو دې طرف ته ذهاب کړی دی، چې په اصل کښې دا لفظ د ازبک ژبې د اواګان "Avagan" نه معرب دے. چې معنی ئې "اصلی" ده. د حضریاتو د ماهرینو څېړنې ښائی چې دا ټکی په وړومبی ځل مونږ د ابګان په شکل د ساسانی حکمران شاه پور اول د نقشی رستم په ډبرو مومو. د ډبرو ټکی دی "ګونډیفر ابګان

---

[1] په حواله د "تاریخ نیازی قبائل" از محمد اقبال خان تاجه خیل
[2] پښتانهٔ .. از ډاکټر حبیب الله تژی
[3] په حواله د "پښتانهٔ" از ډاکټر حبیب الله تژی

رسماد" د دې جملې مفهوم تر اوسه نهٔ دے تحليل شوے.
دا ډېرى په درېمې صدى عيسوى کښې ددې حکمران په
امر ليکل شوې وې.

د ساسانى لړۍ شاپور درېم هم په خپلو شاهى ډېرو
کښې د "اباګان" په نوم د يو قوم ذکر کړے دے. لرغونى
چينى سېلانيانو د موجوده شرقى افغانستان په تذکرو
کښې د "اپوکين"[1] نومې يوې توريالې قبيلې ذکر کړے
دے، ماهرين السنه دا ټکى دا فغان معرب ګرځوى.

په قديمى هندى تذکرو کښې د دې ټکى مماثل د
وراهامهيرا په "براهت سميتا" کښې موندلے شى.
ليکونکى دا کتاب د جغرافيې او فلکياتو په موضوع په
شپږمه صدى عيسوى کښې ليکلى وو. مهيرا په دې
کتاب کښې د هندوستان د جغرافيائى حدودو نه علاوه د
هغه زمانې د قامونو ذکر هم کړے وهٔ. په دغه ذکر شوى
قامونو کښې د "اواګان" Avagan په نامه د يو قام ذکر
هم شوے دے. د دې نوم (يعنى اواګان) د افغان نه غوره
متبادل موندل مشکل دى.

زما (مؤلف) په خيال افغان په اصل کښې د افګن نه
معرب دے. افګن په فارسى کښې د غشتلى او ارتاو

[1] په حواله "پښتون" از ډاکټر حبيب الله تژى

خونکى په معنى استعماليږى. چونکې د افغانانو زړهٔ
ورتيا په هره زمانه کښې بې مثله پاتې شوې ده، په دې
وجه د ماديانو له خوا د افګن په اعزازى لقب مقلب شوى
وو. بيا بتدريج دا نوم بتاويل اطلاق على القوم "افګان"
شو. او د کثرت استعمال په وجه د وخت سره د "افغان" په
موجوده شکل کښې مروج شو.

پښتون:

په افغانانو کښې د وړومبى نه دا قاعده راروانه ده
چې څنګه دوى په اجتماعى توګه ځان ته افغانان وائى،
دغه شان په انفرادى توګه هره قبيله ځان په پښتون
خواخوى. دغه وجه ده چې د افغان او افغانستان په شان
پښتون او پښتونخوا هم د زړو وختونو مستعمل راروان
دى. د تتبع نه پته لګى. چې ماده اصلى د دې لفظ
"پشت" ده. يعنى حروف اصلى ئې پ،ش،ت دى. خو د
ش په ځاے "ښ" هم د عمومى متبادل په توګه رواج لرى.
يعنى پښت هم وئيلى شى. مغربيان وغېره د حرف "ښ"
په ځاے "ک" استعمالوى، په دې لحاظ اصل کلمه
"پخت" ګڼلى شو چې مغربيان ئې پکت ليکى او وائى.

د روښن خان د څېړنې تر مخې د "پښت" کلمې اصل عبراني دے. د بني اسرائيلو په تاريخ کښې "بني پښت" يو نوموړې خېل تېر شوے دے. دا خېل په لوړو دولتي مراتبو فائز او د جنګيالي صفاتو حامل وۀ.

د بعضې محققينو رائې ده چې دا د عبراني ټکي "پاشت" نه مشتق دے چې معنی ئې "وېشلي شوي" ده يعني د بني اسرائيلو جزومنقسم.

دا هم وئيلي شي چې څنګه د مشرقي کليسا يوې ډلې په ۲۰۰ء کښې د مغربي رواياتو سره د اختلاف په وجه د سوريا (شام) په ښار الروحا کښې د سرياني کليسا بنياد ايښودے وۀ او د انجيل په بابله ئې خپل تعبيرات د "پشتينا Pashteena" يعني ساده تعبيراتو په نامه موسوم کړي وو[1]، دغه شان دا قوم هم خپل ساده و ارفع رواياتو يعني "پښتونولي" په وجه پښتون مشهور شو. پوښتون شاعر څۀ ښۀ وئيلي دي.

ساده دي اندازونه کړه شړل شړل کتل
دا چا وې چې انداز د پښتنو مۀزده کوه

په جديد اروپائي څېړن کارو کښې د اکثر ګوند دا خيال دے چې پښتانۀ په حقيقت کښې هغه پکتيا قبيله

[1] بحواله تاريخ نيازی قبائل از محمد اقبال خان تاجه خيل

ده چې ذکر ئې په رګوئيد کښې شوے دے. دا قبيله د هندي آرياؤ د دريو منځګرو څانګو نه يوه وه، د دې وړاندېز د پرمختګ په کتنه کښې بعضې محققينو د هيروډوټس د سپل نامې نه هم حوالې ورکړې دی، دې مورخ او سپلاني په خپلې سپل نامه کښې د پکتويس په نوم د يوې قبيلې ذکر کړے دے. دغه شان د بعضې اروپائي څېړن کارو په خيال د "پښت" کلمې اصل بخد دے. بخد قبيله د آرياؤ د باختري څانګې نه وه. دا قبيله په بلخ کښې اباده وه. د دوی په رائې بلخ هم په اصل کښې "بخد" وۀ.

پټان / پټهان:

دا افغانانو ته د نورو قامونو له طرفه ورکړے شوے نوم دے. د پښتون برعکس افغانان په خپل مابېن کښې د پټان په توګه خپل نسلي شناخت نۀ خوښوي، د دې نوم د وجۀ تسميه په بابله مختلف روايات دي.

د افغان مورخينو په خيال پټان په اصل کښې بطان دے[1]. چې د کشتۍ په لاندې حصه کښې لګېدلې لرګی ته

[1] د عربو لغت کښې د البطن معنی ده، د هر څيز دننی برخه، البطان هغه څادر ته وئيلی شی چې په اس باندې د مچانو له څاری له کبله اچولی شی، بطانة د کپړې استر، راز ته وئيلی شی. ابن اثير په خپل تاليف "اللباب فی تهذيب الانسان" کښې "بطان" د طريشيت په سيمو کښې د

وئیلی شی. دا نوم له دربار رسالت نه قیس عبدالرشید ته ورکړے شوے وۀ.

د مغلی دور د مورخینو مطابق اسم پټهان هندوستانی ښار پټنه ته نسبت لری، په دې وجه چې کله افغانانو په هندوستان باندې یرغلې شروع کړې نو د ړومبی مستقر په توګه ئې په پټنه کښې ودانی سازې کړې وې. په دې وجه نورو قومونو پښتانۀ په پټهان ونومول.

د خان خوشحال خان د څېړنې تر مخه پښتنو ته د پټهان نوم د محمود غزنوی له خوا د سومنات په غزا کښې د بې مثله مړانې په وجه ورکړے شوے وۀ.

ظفر کاکاخیل (مرحوم) دا یو لسانی اصطلاح ګڼی چې د پشتانه یا پښتانه روان شکل دے. د فارسۍ په بعضو کلمو کښې موجود ټکی لکه ش، ت (شت) په هندی ژبه کښې په ټهـ سره بدلیږی لکه مشت نه مټهی، پُشت نه پیټهـ، لشت نه لټهـ یا لاټهی، دغه قاعدې سره سم پشتان نه پټهان جوړ شو.

نیشاپور په خوا یو کلی روایت کړے دے (دا کلی اوس موقعیت نهٔ لری) دغه شان د ګوادر نه ۱۰۰ کلومیتره لرې د بندر عباس په سئیل (شمال) کښې د یو ښار ګوټی نوم دے، د دې زوړ نوم "پټ هان" وهٔ (ماخوذ از قیس پټان، مسعود الحسن خان روهیله)

سلیمانی:

د افغانانو دا نوم هم ډیر پخوانے دے. ړومبی عرب مورخینو دا قام عموماً په دې نوم سره یاد کړے دے[1]. د خلاصة الانساب مطابق پخوا زمانه کښې د ملک شام د کوه سلیمان[2] سره د تعلق په وجه دوی سلیمانیان نومولی شوے وۀ. د بعضو دا رائې ده چې دا نوم کوه سلیمان (ډیره اسماعیل خان) ته منسوب دے. سلیمانیه په عراق کښې هم د یو ځاے نوم دے. چې هلته د لرغونی ادوارو نه اسرائیلیان آباد راروان دی هم دغه وجه ده چې د اسرائیلیانو یوې ژبې ته نن هم سلیمانیه وئیلی شی.

پښتون خونه (نسل):

اګرچې افغانانو همیشه د قامی او قلمی روایاتو له کبله خپل نسلی تړون بنی اسرائیلو سره بیان کړے دے

---

[1] شاه نعمت الله دهلوی 560هـ د خپلو پیشنګویو په مجموعه کښې لیکی "ګردد بنو سلیمان باشد چوں فضل رحماں یعنی که قوم افغان باشند صد علانه"

[2] په افغانی تذکرو کښې د قیس ټاټوبی کوه سلیمان (کسی غر) روایت شوی دی. تر څو چې د کوه سلیمان تعلق دے. نوی څېړنو نه رابرسېره شوی دی. چې د علم حدیث په وقیع ځانګه اسماء الرجال کښې د قیس بن یزید په اړوند د کوه سلمان ذکر شوے دے. د دې غر وقوع د بلخ په منطقه کښې بیان شوے دے(مسعود الحسن روهیله – قیس پٹھان – تحقیق کا ایک پهلو) ابن ندیم په خپل قابل قدر تالیف د "الفهرست" په نهمه مقاله کښې لیکی "بلخ نه ملتان ته بلکل نیغه لار ده. ځکه چې د ملتان ودانی بلخ سره زیاتې نزدې او تړلی دی. (اثرجان)
د خاص بلخ په بابله ابن بطوطه په خپله سفرنامه (رحلة ابن بطوطه ، مصرچاپ) کښې لیکی چې د حزقیل (اسرائیلی پېغمبر) مزار دلته دے. دې په دې لړ کښې زیاتوی چې د دهٔ په مزار قبه جوړه ده او مونږ پخپله د دهٔ د مزار زیارت ته لاړو. (اثرجان)

خو مناسب معلومېږی چې دلته څهٔ ذکر د هغو نظریاتو هم ووشی چې د دې قام په بابله په مختلف وختونو کښې په ډاګه شوی دی.

واضحه دې وی چې دا وړاندېزونه د علمی پس منظر سره سره د سیاسی، مسلکی او نسلی تعصباتو غمازی هم کوی. دغه وجوهاتو کهٔ یو طرف ته تحقیق او تنقید ته د ودې موقع ورکړې ده نو بل طرف ته ئې د دې قام د نسلی اصالت په بابله اختلافات هم جور کړی دی.

زمونږ دې دلیل له د هنری راورټی د دې تبصرې نه هم تقویت ملاویږی "د یو قام د اصلیت او نسب په بابله به د نظریاتو تفاوت دومره زیات نه وی څومره چې د افغانانو د اصلیت او نسب په بابله دی".

لاندې مونږ څهٔ قدرې اجمالاً دا وړاندېزونه قلم ته سپارو.

پښتانهٔ هن دی:

د دې وړاندېز تر مخې پښتانهٔ په نسب هن (قام) دی. هن په اصل کښې تاتاریان وو. دې قبیلې په خپل وړومبی چپاوئنو کښې ګندهارا دل ول کړې وه. او بیا ئې بتدریج په پنجاب یرغلې کړې وې. په ٤٤٥ء کښې د ګپتا

تېر اخری راجه له د ماتې نه پس دوی خپلې باچائې له پرمختګ او استحکام ورکړے وهٔ. ایرانیانو دا قام په افتالی او هفتالی نومونو یاد کړے دے. بل طرف ته عربانو دوی په هیطل یا هیاطله نومولی دی. د هن نظریې سره تړون لرونکی څېړن کار د پښتنو ابدالی او افتالی (هن) یو قبیله ګرځوی.

پښتانه ساکادی:

ساکا د ستهین قام د یو قبیلې نوم وهٔ. د دې قبیلې د ذیلی څانګو نومونه دا رقمی وو (۱) توری (۲) اګاتیرس (۳) نری (٤) ملا (٥) تکلانی (٦) ګلونی (۷) سرماتی.

ساکا په حربی فنونو کښې بې مثله وو. په خصوصی توګه دا قبیله په تیراندازۍ کښې بې مثله وه. د ساکاؤ خپل قامی دوددستورونه او ژبه وه. ماهرین موجوده سری کولی ژبه د ساکاؤ د لرغونی ژبې موجوده شکل ګڼی. د څېړن کارو مطابق د دې قبیلې د واکمنۍ مرکز سیستان وهٔ. خپله سیستان له ساکستان معرب دے. دا وخت د سیستان زیاتره حصه ایران کښې ده، څهٔ لګه حصه ئې په افغانستان کښې هم موقعیت لری. عربانو (مورخینو) به سیستان ته سجستان وئیلو. سلطان

خان صابر په خپل تالیف کښې د کنستی شوو ډېرو او خزو په حواله پښتانهٔ ساکا قبیله ګڼلې دی. ولی الله خان هم د پښتنو د اصل په بابله د ساکا وړاندېز قائل وهٔ.

هیروډوټس ساکا او پکتا جلاجلا بیان کړی دی. د دې مؤرخ مطابق "ساکا" یو نوم دے چې پارسیانو د باختر ټولو قامونو له ور کړے دے. هم د دغه مورخ د وېنا تر مخې په پارسی قبائلو کښې نیم پارتهی دی، د هیروډوټس بیانوی چې ساکاؤ کوروش (سکندر ذوالقرنین) شهید کړے وهٔ او دارایوش د دوی نه تېښته کړې وه.

پښتانهٔ عبرانیان دی:

د خان علین مکان خوشحال خان خټک مطابق پښتانهٔ د حضرت ابراهیم د ورور[1] اولاد دی. دوی د دستار نامې په اوولسم هنر کښې د نسب د عنوان لاندې چې کله

[1] سکندر مقدونی په خپل یاداشتونو کښې لیکلی دی "هغه خلق چې ما د دجله او فرات په دوابه کښې لیدلی وو، هم دغه خلق ما د سندهـ په وادی کښې ولیدل. هیروډوټس هم داسې یوې موضوع ته اشاره کړې ده. (د افغانستان ملی تاریخ از قدرت الله حداد فرهاد)
مسعودی په مروج الذهب کښې د سریانی باچایانو په بابله لیکی "د دوی د وړومبی باچا نوم 'شوشان' وهٔ، وروستو د دې خاندان واکمنی د هند او سند نه په تېره تر بسط (بست)، غزنین او لعس نه تر هغه ټولو زمکو پورې پراخه شوې وه، چې په نهر هرمند(هلمند) اباد دی. د مسعودی په روایت په 332هـ کښې د دې سریانی لړی د باچایانو لقب 'زنبیل' وهٔ"، ابوالحسن بن حسېن بن علی المسعودی مروج الذهب و معادن الجواهر (اول ټوک) نفیس اکېډمی اردو بازار، کراچی.

د پښتنو د نسب په بابله د خپلې مطالعې ذکر کوی نو د بخت نصر د لاسه د حضرت دانیال او نورو اسرائیلیانو د بې کوره کېدو او په کرمان او سیستان کښې دمېشته کېدو روایات بیانوی. دوی روایت کوی چې د بعثت نبوی په وخت پښتانهٔ د اور پرستو (ایرانیانو) سره په جنګونو کښې بوخت وو.

په تورات کښې د ابراهیم د دوو وروڼو ناحور او حاران ذکر راغلے دے. حاران د خپل پلار په ژوند له دنیا نه کوچېدلے وهٔ. لوط د دوی ځوی وهٔ. د حاران په نوم په لرغونی عراق کښې یو ښار هم آباد وهٔ.

پښتانهٔ یونانیان دی:

د روغ لیونی (عبدالغنی خان) د څېړنې تر مخې پښتانهٔ یونانیان دی. د دوی په خیال د دواړو قومونو په مخ او جثه، دوددستور او کلتوری روایاتو کښې ډېر مماثلت دے. یونانی قام په ګندهارا کښې د سکندر مقدونی د یرغلو نه وړاندې آبادۍ لرلې. د سکندر مقدونی نه پس د هغه جرنېلانو په بلخ او ګندهارا کښې بااختیاره باچائۍ جوړې کړې وې. اخوند درویزه په خپل تالیف کښې د "پایین" (ننګرهار) ملک نازو خان په ختېه

یونانی لیکلی دی. د دوی مطابق د سوات او ننګرهار زاړۀ سلاطین پنج په ختہ یونیان وو[1].

پښتانۀ آرمینیان دی:

دا وړاندېز وړومبی کروسنسکی وړاندې کړے وۀ. داسې بریښی چې د دۀ مآخذ تاریخ منتظم ناصری وۀ. بیا وروستو جارج کیپل او بیلیو په خپلو خپلو دلائلو دې وړاندېز له وده ورکړه. په اصل کښې د دې وړاندېز بنیاد د لفظ افغان او اوغان باهمی یوشان والے او هغه تت روایات دی د کومو تر مخه چې افغانان په یو زمانه کښې په آرمینیا کښې مېشته وو. د کروسنسکی په وېنا ''دا بالکل مبهمه او نامعلومه ده چې په بنیادی توګه دوی د شیروان یا د هغه ولایت دی چې د بحیرۀ کیپسئن په غاړو د داغستان په لوری دی. یا د هغه صحرا دی چې د غه ولایت سره پوله لری او د باب الابواب نه پورې ده''.

د بعضې څېړنو تر مخه د شېروان او قره باغ په ولقو کښې د لویو لارو ساتندووی په اغوانیخ بللی شو. د بیلیو مطابق د غور اوسېدونکی په بنیادی توګه ارمنی اغوان وو. دې خلقو یهودو سره د تل بندی په بنیاد د یو قام

[1] تذکرۃ الابرار والاشرار، از اخون درویزه

تشکیل کړے وۀ. غالباً دا روایت بیلیو د طبقات ناصری مؤلف منهاج السراج نه اغستے وۀ.

د مؤلف[1] مطابق د هارون الرشید په دور کښې یو یهودی په دې شرط د بنجی نهاران شنسبی مرسته کړې وه چې د دۀ په مشورو د عمل په صورت کښې به دې یهودی ته غور کښې د مېشته کېدو اجازه ورکوی.

دا هم یو خونده ور حقیقت دے چې د قره باغ په نامه دوه درې مقامات تر اوسه په افغانستان کښې موقعیت لری. واضحه دې وی چې د یو سیمې سره تړون د قامیت بنسټ خو ګرځی خو د نسل هیڅ کله نه. محقق ډورن هم دارمنی وړاندېز غندنه کړې ده. د دۀ په خیال د ''سینټ مارټن دارمنستان یادونې'' وئیلو نه پس دا خبره په لنډه پوهې ته راځۍ چې ارمنی اغوان او افغان دوه جلا جلا قامونه دی.

پښتانۀ قبطی الاصل دی:

غالباً دا وړاندېز د ټولو نه وړومبے د تاریخ فرښتې مؤلف وړاندې کړے وۀ. داسې ګمان کېږی چې د دوی مآخذ مطلع الانوار نومی کتاب وۀ. فاضل مؤرخ خپل

[1] منهاج السراج ۔ طبقات ناصری ۔ ترجمه: پروفیسر افتخار احمد (اُردو)

وړاندېز په موسوی قبطی او فرعونی قبطی باندې تقویه کوی. بیا د فرعونی قبطیانو د ابرهه په لښکر د شمولیت په وجه د تباهۍ ذکر کوی. د پښتنو د قبطی ختې روایت یو بل مؤرخ فرید الدین احمد هم په خپلې رسالې "انساب الافاغنه" کښې کړے دے. هغهٔ د تاریخ افغانی او تاریخ غوری په حواله سره لیکی چې پښتانهٔ په ختهٔ اسرائیلیان دی خو بعضې په دوی کښې قبطیان هم دی. د فرعون دا مرستیال قبطیان د بې وطنه کېدو نه پس د کوه سلېمان په علاقه کښې مېشته شوی وو. دلرغونی فارس د تاریخ مطابق هنحامنشیانو ۵۲۵ ق.م. کښې د مصر د فتحې نه پس تر موجوده لیبیا پورې خپلې باچائۍ له خوروالے ورکړے وهٔ. د هیروډوټس مطابق چې کله کمبوجا (باچا) په لیپی (لیبیا) کښې برکه نومی یو وړوکی ښار فتح کړو نو دهٔ هغه په امر اهل برکه د مصر نه ایران ته ولیګلے شو، بیا د دارایوش (باچا) په امر اهل برکه ته په بلخ کښې یو کلے ورکړے شو. چې هغه د دغې قام د زوړ وطن په مناسبت سره برکه[1] مشهور شو.

[1] برکی د اورمړ قام مشهوره ذیلی څانګه ده. د دې ټکی د "برکه" سره لفظی یوشان والی بې د څهٔ تامله ښکاره دی.

دغه شان د جغرافیه خلافت مشرقی مؤلف د "بوشنج" په بابله لیکی "دا ښار د هرات نه د هری خوړ په کینړی غاړې په څهٔ فاصله سئېل (جنوب) په مخ آباد وهٔ. د عمومی روایت تر مخې د دغې ځاے هوائی چکې فرعون مصر ایجاد کړې وې هغه د خپلو خوبو (فتوحاتو) په لړ کښې د خپل وطن نه دومره لری راغلی وو چې تر دې ښار ئې خپله باچائی قائمه کړې وه.

پښتانهٔ بنو قطوره دی:

د حضرت ابراهیم خلیل الله ګنې بیبیانې مبارکې وې. په دغو پاکو بیبیانو کښې یو بی بی قطوره هم وه. د روایاتو تر مخې د حضرت ابراهیم علیه السلام د دې بیبی نه شپږ ځامن وو. چې د هغو نومونه (۱) مدیان (۲) یقسان (۳) مدان (٤) اسباق (٥) زمران (٦) سوخ وو.

په تورات کښې بیان شوی دی چې حضرت ابراهیم علیه السلام خپل ټول هر څهٔ حضرت اسحاق علیه السلام ته عطیه کړی وو. او د باقی بیبیانو ځامن ئې سره د ډېر مال حال مشرق پله (طرف) رخصت کړی وو. دا خلق د ایران په شمالی غربی سیمه کښې اباد شوی وو.

د يقسان په اولاد كښې حضرت شعيب عليه السلام پيدا شوے وۀ. د دوى د اسم محضه په وجه روستو د دوى قام په قينى شهرت لرلو.

د تورات د روايت مطابق چې كله ملك طالوت د عمالقو (قام) خلاف د جنګونو په وخت هغوى د سموئيل پېغمبر په مشوره قينيانو ته د عمالقو د منځ نه وتلو ووئيل، نو په دغه وينا دا خلق د خپل وطن نه په كډه شو او په فارس كښې مېشته شو. بيا دغه قينيان د پشت په زمكه (چې د سبزوار سره نزدې موقعيت لرى) آباد شو. د هنحامنشيانو په وخت دې سيمې د پارتيا په نوم شهرت لرلو. د اسلام په ابتدائى دور كښې دا سيمه په طبرستان مشهوره وه. د پشت اوسېدونكى دا بنو قطوره ړومبے په پاشتين او بيا په وروستو وختونو كښې په پشتون او پشتانۀ باندې وپېژندے شو.

پښتون آريا دى:

د آريانو د وجه تسميې په بابله دوه وړاندېزونه شهرت لرى.(۱) آريا د كلتورى ډلې نوم دے. (۲) آريا د ژبې په بنسټ د ختې (نسل) نوم دے.

(۱) آريا كلتورنى ډله:

د دې وړاندېز تر مخې آريا د ثقافتى ډلې نوم دے. د قاضى عبدالحليم اثر مطابق آريا د "أر" نه معرب دى. چې معنى ئې اور ده. په لرغونى وختونو كښې "أر" د سوميريانو (قام) د پلازمينې نوم وۀ. دا قام د اور د تقديس قائل وۀ. د دې قام د باچائى ډاندى تر لرې لرې خوارۀ وو. د سوميريانو د اثر لاندې چې كوم قومونه د اور د نمانځلو قائله شوى وو. هغوى په آريا سره نومورى شو.د "اور" كلمه په پښتو ژبه كښ هم په دغه معنى مستعمل ده.او د اور سره د نسبت د پاره د "اورين" كلمه وضع ده.

(۲) آريا په لحاظ د ژبې:

ماهرين السنه د آريا معنى نجيب، شريف او اصيل كوى. په پښتو كښې هم "اره" د بنياد او اصل په معنى استعماليږى.

د ټولو نه وړومبے روسى مستشرق پروفېسر كلاپروتهـ د پښتو ژبې د ټكو، لغاتو او قواعدو د كتنې په بنياد د پښتنو په بابله آريا وړاندېز مخې ته كړے وۀ.

د ظفر كاكاخيل د څېړنې تر مخې "آريا" يو لسانى اصطلاح ده. او هر هغه سړے په آريا بللے كېدے شى چې آريائى ژبه وائى. د هغه په خيال دا د يو سړى يا د يو قام د

مشر نیکهٔ نوم نهٔ دے. تر څو چې د آریاؤ د وړومبی ټاټوبی (مسکن) خبره ده په دې بابله د محققینو اختلافات دی. د ځنو څېړن کارو په خیال د آریا قام وړومبے ټاټوبے سطح مرتفع پامیر او د آمو (دریاب) مونږ (منبع) والاعلاقه ده[1].

د بعضو په خیال د دې قام وړومبے ټاټوبے سیکینډی نیویا، فن لینډ یا د ډینیوب دریاب وادی ده. بعضې ئې جنوبی روس، نور ئې جزیره نما بلقان او پاتې محققین منګولیا او چینی ترکستان بیانوی.

د پښتنو د آریائی وړواندېز په بابله د رګوید نه علاوه د یونانی سیلانیانو، مؤرخانو او جغرافیه دانو لرغونی تذکرې د سند په توګه وړاندې کولې شی. د دغې کتنو لاندې جدید څېړن کار دا عقیده لری چې پښتانهٔ هم هغه پکت[2] قبیله ده چې ذکر ئې په رګوید (د هندوانو مذهبی کتاب) او د مهابهارت د لسو قبیلو په شخړو کښې شوے دے[3]. دا څېړن کار د دې خپل وړاندېز د

[1] د پوهان عبدالحی حبیبی صېب مطابق اریائی قامونه وړومبی د خیوه، خوقند او د بدخشان په منځنی زمکو اباد وو. بیا د ابادی په زیاتی دوی په دریو ډلو کښې تقسیم شو. یوه ډله د هندوکش غر په لار د کابل د سردرو نه په تېره هندوستان ته لاړه. دوېمه ډله د ایران په مخ خوره شوه چې د هغه ځایه بتدریج یورپی سیمو ته په کډه شوه. درېمه ډله په خپل وطن پاتې شوه چې اوس په پښتنو یادیږی.

[2] بعضې څیړن کار دا رائې لری چې د مسیح نه ۱٤۰۰ کاله وړاندې د هندوانو په مذهبی صحیفه "رګویدا" کښې پښتانهٔ په دې نوم یاد شوی دی (په حواله د پشتون کون از پروفېسر پرېشان خټک)

[3] د رګوید مطابق دلسو قبیلو په جنګ کښې دې قبیلې د سوداس خلاف جنګ کړے وهٔ، (رګوید منډاله ۷,۱۸,۷) په دې کتاب کښې دا قبیله د پاکتاس (Pakthas) په نامه یاده شوې ده.

تقویې د پاره د یونانی مؤرخ هیروډوټس[1]، جغرافیه دان بطلیموس کلوډیس[2] او یونانی جرنېل او سېلانی سکائی لاکس[3] د تالیفاتونه حوالې د دلیل په توګه وړاندې کوی.

دې درې واړو یونانیانو د پکتی، پکتین، پاکتی یس او پکتیان[4] په نامو د یو قام ذکر په خپلو تالیفاتو کښې کړے دے. دغه شان ئې د دې قام وطن په پکتیا او پاکتیا باندې یاد کړے دے. د هندوانو د زړو مذهبی کتابونو او د یونانی علماؤ د باندینی حوالو په بنیاد د څېړن کارو یوې ډلې دا نتیجه راویستې ده چې د هندی آریاګانو د درې بنیادی څانګو (۱) بهارته (۲) یدو (۳)پکتا کښې هم، پکتا د پښتنو لرغونی نوم دے[5]. د آریائی وړاندېز منونکی دوېمه ډله دا عقیده لری چې پښتانهٔ د تېر وختونو بخد قام دے. د بخد قبیلې او علاقې نوم په اوستا (پارسیانو مذهبی کتاب) کښې هم راغلے دے.

[1] هیروډوټس (٤٨٤ تا ٤٢٥ قبل مسیح) د پکت د وطن نوم په پکتیکا (پکتویک) یاد کړے دے، هغه د دې قام د ذکر په لړ کښې د دې قام وطن د دریائے سندھ غاړې په ګوته کوی.

[2] بطلیموس د پکت قبیلې وطن د پکتین په نامه یادوی. د دهٔ په وېنا د پکتیو وطن پکتین د پارو پامیزاد قطب (جنوب) ته موقعیت لری.

[3] د دارا د وخت امیرالبحر سکائی لاکس (۵۲۱ تا ٤٨٦ ق م) د پکت قبیلې وطن په پکتیا یاد کړے دے.

[4] هیروډوټس د پکتیان وطن د "اراکوسیا" په نامه یاد کړے دے.

[5] هندی اریا د "دیو" کلمه د مقدسې هستی د پاره استعمالوی خو پښتو ژبه کښې د یو د شېطان صفته ذات د پاره مستعمل دے. چې د دوی د دې عقیدې سره هم توپیر دے.

ورومبی عرب مؤرخانو هم د بخد ذکر په خپلو تذکرو کښې کړے دے. دغه شان د دې پوهانو د څېړنو تر مخې پښتانهٔ د آریاؤ د باختری څانګې سره اړه لری. د دې طبقې پوهانو ته د پښتو ژبې نه هم تقویت ملاوېږی. ځکه چې د دې ژبې تعلق په متفقه توګه ایرانی څانګې سره دے. چې کله مونږ د دې ټولو باندینې خبرو جاج واخلو نو د ژبې نه علاوه په ډېرو متقاضی امورو د دې وړاندېز دننی افتراق او معیار د مخزن افغانی وغېره نه هم کمزورے ښکاره شی[1]. مثلاً لرغونی هندی مذهبی کتابونو کښې د هندوستان د زړو غېر آریائی قامونو ذکر ډېر په اختصار او مجمله توګه شوے دے. بعضو څېړن کارو د آریاؤ د راتګ نه وړاندې په سندهـ[2] کښې دوو لویو قامونو ذکر کړے دے. چې (۱) آسور[3] (۲) داسیو وو. دې دواړو قبائلو نه یوائې په ډاډه د آریاګانو مخ نیوی کړے وهٔ بلکې څو وارې ئې ماتې سره هم مخ کړی وو. خو بیا د وخت سره سره

---

[1] د پروفېسر پرېشان خټک په رائې "د تاریخ د پاره چې د کومو مواخذاتو ضرورت وی، هغه د دې نظریې په ډاډ کښې نهٔ ښکاری. محض په زبانی روایاتو او عمرانی قیاساتو ولاړ هغه تاریخ چې د منځ د زرګونو کلونو کړی ئې ورکې وی څنګه مستند وګڼلی شی"

[2] د "ډاکټر غلام علی الانا" د څېړنې تر مخې سندهی په بنیادی توګه غېراریائی ژبه ده. ډاکټر نبی بخش خان بلوچ د موهنجو داړو د لرغونی ژبې په بابله لیکی "د اثارقدیمه د موندلی شوی موادو او معلوماتو په بنسټ وئیلی شی چې د سندهـ لرغونه ژبه د یو سامی صفته ژبو د ډلې نه وه"

[3] د مسعودی په قول "د طوفان نوح نه پس په زمکه باندې د ټولو نه وړمبی سوریانو د بست، زمینداور او د غزنی په سیمو باندې واکمنی جوړه کړې وه، دوی د وطنونو د پولو تعین کړے وهٔ، اونې ئې لګولې وې، د دوی وړومبی باچا "سوشان" وهٔ. مروج الذهب از مسعودی

آریاګانو په دوی غلبه موندې وه. هم په دې وجه د هغه وخت راسې په هندوانو کښې د داس یا داسیو نوم د مریٔ د پاره مستعمل راروان دے. خو د آسور قام پسوی ذکر هیڅ چرته نشته. دغه شان د رګوید د پکت په پښتنو باندې د اطلاق مونږ هیڅ قرینه نهٔ لرو. یعنی چې پکت د یو سړی نوم وهٔ کهٔ د باچا یا د قام. مونږ ته معلومه ده چې په هندوانو کښې د اوچت ذاتونو خلق تر اوسه د نورو آریاګانو په شان په خپله ژبه کښې د "خ" په ځائے "ک" وائی. خو سوال دا پېدا کېږی چې باوجود د یو ستر ذات آریائی قام نه پښتنو د کومو اثراتو لاندې خپل نوم د پکت په ځائے پښت کړو؟

تر څو چې د هیروډوټس د تالیف "تواریخ" ذکر دے. د خپل کتاب په وړومبی باب کښې دا مؤرخ لیکی "پاکتی یس د یو سړی نوم وهٔ د لودیا د قام نه، ساردس د لودیانو مرکز وهٔ". دا فاضل مؤلف د پکتیا خلق په اووم اقلیم کښې پکتویک او آرمینیان په دیارلسم اقلیم کښې هندیان په شلم اقلیم کښې لیکی او د پکتیا ځائے په آرمینیا کښې ذکر کوی. خو چې کله هیروډوټس د سکائی لاکس د مهم او د مخامنشیانو د خپلو ولایتونو نه د سالانه خراج ذکر کوی نو دغه وخت واضحه شی چې د وخت

چپاؤنو او د متن متفرقه بیاناتو د فاضل مؤرخ لیکنی د
مطالبو د وېنا په ترڅ کښې بېخی کمزوری کړې دی. دغه
شان چې کله مونږ په دغه تالیف کښې د سپو هومره غټو
سړوی خورو مېږیانو قیصې ولولو نو دا تالیف د تاریخ نه
د دیومالا (فرضي یا خیال قیصی) جوړه شی.

د آریائی نظریې ناقدان دا وېنا هم کوی چې دې
وړاندېز ته ۱۹۲۲ء نه پس هغه وخت شهرت ملاؤ شو. چې
کله د افغانستان د باچا امان الله خان په وخت کښې د هغه
یو وزیر فېض محمد خان په خپل تالیف کښې د افغانانو
په بابله د آریا وړاندېز ذکر وکړو. او د دولت له خوا په
سرکاری توګه د دې وړاندېز تائید وشو. داسې وئیلی
کیږی چې د دې دولتی تائید مقاصد بهرنی اړیکی
(خارجه تعلقات) او د چاپېرچل بین المللی تقاضې وې.

بهرحال زما په خیال آریائی وړاندېز د کوټلی
تجزیې په معیار نۀ سر ته کیږی تر څو چې د غربی
څېړنکارو خیالات دی. په دغو کښې زیاترو د قیاس نه
کار اغستے دے او د زمکنی حقائقو نه ئې ډډه کړې ده.
دوی د افغانانو د قامی بنسټ، خوراک سخاک،
دوددستور، د دوی په تسلسل سره د لرغونی مینو نه
تدریجی انتقالات، عقائدو، نفسیاتو، د دوی د مینو د

لرغونی او اوسنی نومونو یو شان والے، او په پښتو ژبه
کښې د سامی ژبو د ټکو پنګې تر څۀ حده نظرانداز کړې
دی.

بحېثیت مجموعی د هیروډوټس د "تواریخ"
حېثیت د تېرو وختونو د نورو تواریخو نه بدل نۀ دی. بیا
هم مونږ ته د تېرو وختونو د ټولو مؤرخانو او په خصوص
سره د هیروډوټس مننه پکار ده چې د دوی د علمی
ارزښتونو له کبله نن مونږ د دې قابل یُو چې د تېر وخت
ننداره وکړو.

پښتانۀ مخلوط النسل دی:

کله چې د پښتنو د خونې په بابله د وړاندېزونو په
مینځ کښې اختلاف زیات شو او دا حقیقت هم مسلمه شو
چې هره ډله د دلائلو په بنیاد خپل نقطه نظر مخې ته
راوړی. نو د څېړن کارو او ناقدانو یو ګوند د منځ لاره
اختیار کړه او دا وېنا ئې وړاندې کړه چې پښتانۀ مخلوط
النسل دی. د دې ګوند پوهانو مشر مولانا عبدالقادر ګڼلے
شی. دوی نۀ یواځې د پښتو اکېډمی مؤسس وۀ بلکې د
پښتنو په تاریخ، ژبه او ادب ئې هم ژور نظر لرلو. پوهان
پرېشان خټک (خدائے بخښلے) هم د یو ځان له فکر سره د

دې وړاندېز په ځنګ ښکاری. د دوی په خیال یو سپېځلے پښتون ګوند چې په خونه پښتون وهٔ د تاریخ په تتو ورځو شپو کښې د بلخ نه تر سلېمان غرهٔ پورې چرته نه چرته مینی لرلې. دغې ګوند بیا په پراخه توګه د قبائلو شکل اختیار کړو. دا د هغه وخت خبره ده چې کله آریاګان په دې سیمو لا نهٔ وو مېشته شوی. دوی د پښتنو د خونې د ښېړنې په بابله پښتونولۍ ته لوړ والې ورکوی. ځکه چې د دوی په وېنا دې ضابطې د اسلام نه هم وړاندې په دې قام کښې رواج لرلو.

کهٔ چرې غور وکړے شی نو د مخلوط النسل وړاندېز په ګټه کښې د علمی درېځونو سره زمکنی حقائق هم موجود دی. د پښتون قام سره تړلې قبیلې لکه کمبار، کشار، ماندوری، طوری، ګمر، وغېره نن د پښتونولۍ په امېل کښې د ملغلرو په شکل داسې پېئیلی شوی دی چې په دې کښې د یوې ملغلری کمې زیاتې ګویا چې د ټول امېل د ماتولو باعث ګرځی. د کرمې توری خپله وائی چې مونږ په خپل کرلانی او په خونه ترک یُو. او د اسلام نه وړاندې مونږ بدها مذهب منونکی وو. مونږ وړاندې دا خبره لیکلې ده چې په ساکا قبائلو کښې د یوې قبیلې نوم توری وهٔ.

پښتانهٔ بنی اسرائیل دی[1]:

د پښتون قام د خپل قامی او قلمی روایاتو تر مخې دوی دهغو اسرائیلیانو اولاد دی کوم چې د آشور او بابل واکمنو عراق او لرغونی پارس او میډیا ته په کډه کړی وو.[2]

د تاریخ د کتنې نه دا حقیقت برسېره کیږی چې انسان په ځهٔ نا ځهٔ شکل خپل تېرو وختونو سره تړون ساتی. د بشریاتو پوهان هم د دغو انسانی نفسیاتو د ښېړنو په رڼا کښې د قامونو د تېرو چپو ماتې کړې یو بل سره لګیځ. اصل کښې په زمکه د انسانانو د ابادۍ د خورېدو لویه وجه د دوی د (نقل و حرکت) فطری جبلت دے. د ښېړنو تر مخې دا کډوالی په هر پنځوس کاله کښې په خپله واقعه کیږی. انسان د یو ځاے نه بل ځاے ته په کډه کېدو کښې چې چرته د نوی چاپېر چل اثرات قبلوی. هم هلته په لاشعوری توګه د خپلو تېرو ورځو شپو او مینو

[1] دا خبره چې د افغانانو اسرائیلی وړاندېز د مخزن افغانی د صاحب ایجاد دی، حقیقت سره سمه نهٔ ده. د مخزن نه مخکښې د دې درېځ لیکنه تذکرة الابرار والاشرار او تواریخ شیرشاهی کښې شوې وه. په دې بابله یو بله د قدر وړ حواله د ابوالفضل لیکنې دی، دې چې کله د ائین اکبری په دوېم ټوک کښې د ګدو ولایتونو حال لیکی نو د افغانانو په بابله د دوی د اسرائیلی دعوې ذکر هم کوی.

[2] د یهودیانو لرغونی معبد چې کنډرات ئې په کابل کښې موجود دی، د یهودی دائرة المعارف په روایت د دې تاریخ د بخت نصر د زمانې دی. (پښتانهٔ از ډاکټر حبیب الله تږی)

دے. د دوی پلرنی وطن د عراق لرغونی ښار "اُر" وۀ.
دوی د "اُر" يو لوړ رتبه ټبر سره تعلق لرلو. د "اُر" خلق د
بتانو او د فطری مظاهرو د لمانځلو منونکی وۀ. په دې
وجه دوی په کوټلی دلائلو سره خپل قام ته د توحيد باری
تعالٰی بلنه ورکړه. کله چې د "اُر" بامبړان ابراهيم عليه
السلام ته په دلائلو کښې پره شو. نو دوی ئې د اُور په
غرغنډو کښې وغرځول. خو ولې سختن دوی د هر قسم
جانی او بدنی تلفاتو او سوځېدو نه اوځغورل. د دې واقعې
نه پس ابراهيم عليه السلام د کور د يو څو افرادو سره
ملک کنعان او مصر ته هجرت وکړو.

د ابراهيم خليل الله د وړومبی ټبر نوم سارا (بی بی)
وۀ. د سارا بی بی نه علاوه هاجره (بی بی) او قطوره (بی
بی) هم د ابراهيم عليه السلام کورودانې وې. د سارا بی
بی اولاد په بنو اسحاق، د هاجرې بی بی اولاد په بنی
اسماعيل او قطورې بی بی او په بنو قطوره سره شهرت
لرى. بنو اسحاق د فسلطين او د دې په خواوشا زمکو، بنو
اسماعيل د فاران په سحرا[1] کښې او بنو قطوره په شرقی
وطن مېشته شوی وو. د حضرت ابراهيم عليه السلام
فضائل او مراتب بې حسابه دی. تاسو په ابوالانبياء، د

[1] پیدائش ب ۲۱ ابه۲۱ + پیدائش ب ۲۵ ابه ٦ (تورات اُردو)

سره خپل تړون هم په څۀ نا څۀ شکل نوی چاپېر چل ته
راړوی.

د خپل تېر وختونو سره تړون ساتلو د پاره انسان
ګڼې وسيلې پکار راولی. لکه د تېرو نيکانو نومونه خپلو
بچو له کېښودل، نوې مينې د زړو مينو په نامو يادول، د
نيکانو د مورنی ژبې ټکی خپلې موجوده ژبې ته راړول. د
پلار نيکۀ مذهب او دوددستور له په مروجه مذهب او
دوددستور کښې ځاے ورکول يا په څۀ نا څۀ شکل جاری
ساتل.

د انسانانو دا فطری خوی د نوی کلتورونو په
جوړېدو کښې او د تهذيبونو په وده کښې مهمه برخه اخلی
هم دغه وجه ده چې د نن وخت څېړن کار د نورو سائنسی
وسيلو سره سره دغه انسانی جبلتونه اوس هم په قامونو د
څېړنې په لړ کښې پکار راولی. مونږ په مختصره توګه د
اسرائيليانو پېژندګلو او د دې قام د عروج او زوال جائزه
لوستونکو ته وړاندې کوو.

د حضرت يعقوب عليه السلام اولاد ته بنی اسرائيل
وئيلی شی. دوی د حضرت اسحاق عليه السلام ځوی او د
ابراهيم عليه السلام نوسے وۀ. حضرت ابراهيم عليه
السلام په انسانی تاريخ کښې يو ستر مشر تېر شوے

لویو قامونو پلار او د خلیل الله په درنو نومونو سره مقلب ئي.

د حضرت اسحاق علیه السلام دوه ځامن وو. (۱) عیس (۲) یعقوب علیه السلام

د عیس اولاد په ادومیانو مشهور وهٔ.

د یعقوب علیه السلام څلور بیبیانې وې، په دوی کښې "لیا" او "راخل" زوجاتې وې. او بلها او زلفه ئې اُم ولد[1] اینځې وې. د دوی ټول دولس ځامن وو چې نومونه ئې په لاندینی ډول دی:

د لیا نه: (۱) روبن (۲) شمون (۳) لاوی (٤) یهودا (٥) اشکار (٦) زبولون

د راخل نه: (۱) یوسف (۲) بن یمین

د بلها نه : (۱) دان (۲) نفتالی

د زلفه نه: (۱) جد (۲) آشر

د حضرت یعقوب علیه السلام په ټولو زامنو کښې د حضرت یوسف علیه السلام سره زیات محبت وهٔ. حضرت یوسف علیه السلام په خپل کوچنوالی کښې د خپلو رونړو د ناروا سلوک او بیا د مصریانو د لاسه د ګڼ ازمېښتونو او د بندی توب د کشالو په روڼ تندی او ډاډ

[1] هغه وینځه چې د بچو راوړلو نه پس ورته د وینځې توب نه خلاصی ملاؤ شی.

زړهٔ د مخاوی نه پس چې کله د نبوت او امارت په لویو مراتبو فائز شو نو په دغه وخت د پاکې خورې په وطن د قحط له کبله ئې خپل تول رونړه او پلار راوبلل او د مصر په غواړه علاقه "جشن" کښې ئې اباد کړهٔ. د وخت سره سره مصریانو د نسلی عصبیت لاندې آل یعقوب علیه السلام مریان وګرځول. آخر څلورسوه دېرش کاله پس دې قوم د موسیٰ علیه السلام د مشرۍ لاندې د مصریانو نه خلاصے بیا موندهٔ. بیا د موسیٰ علیه السلام خادم یوشع بن نون د اسرائیلیانو د لارتګ د پاره قاضیان وټاکل. دور قضا کم و زیاته څلورسوه پنځوس کاله وه. د حضرت سموئیل علیه السلام په وخت کښې د آل یعقوب په تینګار د بن یمین قبیلې نه ساول المعروف ملک طالوت د دې قام باچا مقرر کړو. د ملک طالوت نه پس حضرت داؤد علیه السلام د نبوت و خلافت په چارو سرفراز شو. د حضرت داؤد علیه السلام نه پس حضرت سلیمان علیه السلام ته نبوت او بې مثله او منفرده باچائی اوبخښلې شوه.

د سلیمان علیه السلام نه پس د هغوی ځوی رحبعام باچا شو. د دهٔ په واکمنۍ کښې یربعام افرائمی دنورو لسو قبیلو په ترون د اسرائیل په نامه د یو جدا دولت بنسټ کېښودو بل طرف ته رحبعام خپله یهودیه

قبیله او بن یمین قبیله په سیاسی توګه یو کړه او دغه شان ئې د یهودا دولت په نوم خپله واکمنی قائمه کړه. د یهودا دولت پلازمینه یروشلم او د اسرائیل سامریه وه. په ۷۷۱ ق.م. کښې آشوریانو په اسرائیله یرغلې شروع کړې. د ۷۳۲ق.م نه ۸۳۲ق.م پورې د نفتالی، جد او روبن قبیله په پوره توګه او د منسی قبیله نیمائي بې وطنه کړه. او دا دواړه ئې د خلخ، خابور، هاران او د جوزان[1] د خوړ په زمکو مېشته کړې[2]. په ۷۲۲ق.م. کښې د تګلاتهه جانشین شلمانصر اسرائیلی ریاست له ماتې ورکړه. او پلازمینه سامریه ئې ګېره (محاصره) کړه. په دغه محال ئې د مقبوضه سیمو ټول اسرائیلیان آشور ته بې کوره کړۀ[3]. په ۷۲۲ ق. م. کښې د شلمانصر د مړینې نه پس سرګون II د آشور باچا شو. هغه د سامری د فتح نه پس شاه اسرائیل هوسیع په بندی حال آشور ته ولېګلو. بقایا ټول اسرائیلیان ئې بې کوره کړل او په خلخ، خابور د جوزان په خوړ او د مادیانو په سیمو کښې ئې مېشته کړل[4]. د اسرائیلي

[1] دې خوړ ته په پښتو او فارسی کښې امو، عربی کښې جیحون او انګرېزی کښې Oxus River وائی، د ساسانی واکمنی په مهال امو په ویهه رود معروف وهٔ، د عربی جیحون د ګیحون نه معرب دے، د یهودی مؤرخ موشے جل مطابق ګوزان دریائے بلخ (امو) دے.

[2] تواریخ ۱ ب۵ ایه ۲٦ + سلاطین ۲ ب ۱۵ ایه ۲۹ (تورات اُردو)

[3] سلاطین ۲ ب ۱۸ ایه ۱۱

[4] سلاطین ۲ ب ۱۷ ایه ٦

واکمنۍ د نسکورتیا نه پس دا لس قبیلې چرته هم بېرته رانغلې[1]. ځکه چې سرګون د دوی په سیمو باندې نورې قبیلې مېشته کړې وې[2]. د دې وجوهاتو له کبله د لسو ورکو قبیلو د روایت آغاز وشو. د سرګون دوم نه پس سنخریب باچا شو. د هغه د قتل نه پس په آشوری واکمنی د مخ په ښکته تلو آثار شروع شول. آخر په ٦۱٦ق.م. کښې د بابل او میډیا ټل لښکرو د آشور په دولت یرغل وکړو او د داسې ماتې سره ئې مخ کړو چې دا لوے دولت محض د تېر وخت یوه قیصه پاتې شوه. د خپل عروج په وخت آشوری دولت د مصر د پولو نه واخلې تر ایشیاء کوچک پورې او د فارس او میډیا نه اخوا تر سیهند[3] پورې واکمنی لرله. بابلیانو هم د آشوریانو په څېر د نیولو شوو سیمو یهودیان په آزار اوساتل. په ۵۹۷ق.م. کښې بخت نصر د ستر سالار په حېث په یروشلم یرغل وکړو. په واپسۍ کښې ئې شاه یهودا په زنځیرونو تړلے ځان سره بابل ته بوتلو[4]. د یهویقیم نه پس د یهویاکین په واکنۍ کښې بخت نصر بیا په یروشلم یرغل وکړو. دې وارې بخت

[1] سلاطین ۲ ب ۱۷ ایه ۲۳

[2] سلاطین ۲ ب ۱۷ ایه ۲٤

[3] دا سیهند موجوده صوابی والا هنډ نه دی.

[4] تواریخ ۲ ب ۳٦ ایه ٦

نصر د شاهي کورنۍ سره ۸ زره سپايان، سرداران او هنرمند ځان سره جبری بابل ته بوتلل[1]. د يهوياکين د جلاوطنۍ نه پس صدقياه باچا شو. څهٔ وخت پس چې صدقياه هم منحرف شو نو بخت نصر په يروشلم د يو لوی لښکر سره حتمی يرغل وکړو. د يو کال د محاصرې نه پس چې کله يروشلم ماتې وخوړه نو د صدقياه د وړاندې ئې د هغه بچی ذبح کړل. بيا ئې هغه ړوند کړو او په زنځيرونو تړلی ئې سره د ټول ښار د خلقو بابل ته جلاوطنه کړو. بابلی لښکرو د يروشلم خزانې ووهلې. او ښار ئې لوټې لوټې کړو[2].

بيا وروستو ۵۳۹ق.م. کښې چې کله لوے سائرس[3] بابليانو له ماتې ورکړه نو هم په هغه کال ئې بې وطنه يهوديانو ته د يروشلم د تلو اجازت ورکړو. دغه شان ۷۰ کاله شاړ پاتې کېدو نه پس يروشلم بيا آباد شو. خو د اسرائيليانو اکثريت وطن ته د واپس تلو په ځاے د سائرس په خورې ورې واکمنۍ کښې مېشته کېدل غوره کړل[4]. د سائرس په باچائۍ کښې ۱۲۷ ولايتونه وو. دهغه ملکه

1 سلاطين ۲ ب ۲٤ ايه ۱۰ تا ۱۷
2 سلاطين ۲ ب ۲۵ ايه ۲ تا ۱۱
3 د سائرس ګڼ نومونه دی، لکه ذوالقرنين، کوروش اعظم، سکندر وغېره
4 استر ب ۳ ايه ۸

آسترد د بنی اسرائيلو د بن يمين قبيلې نه وه. د آستر ترهٔ مردکی د سائرس په دولت کښې مهمه ځوکۍ لرله[1]. د سکندر په باچائۍ کښې د اسرائيليانو سياسی مرتبه تر دې حده رسېدلې وه چې په ټولو ولايتونو کښې خپل اويا زره دښمنان د سکندر په اجازه قتل کړی وو[2].

د بابليانو د اويا کاله غلامۍ وخت نه واخلې د هخامنشيانو د واکمنۍ تر اشرافيې پورې اسرائيليانو د خپلې ژبې سره سره د مذهبی او کلتوری ژوند په ټولو اړخونو بدلون اختيار کړے وهٔ[3]. د دې تغيراتو د مخ نيوی د پاره د دوی روحانی او قامی مشرانو دوه ډوله فعاليتونه اختيار کړی وو. هغه ډله چې په يروشلم کښې بيا سره مېشته شوه. د دغو بدلونونو ئې په شدت سره غندنه وکړه او د احياء مذهب په لار ئې قامی ژبه او دوددستورونه بيا رواجی کړهٔ. بل طرف ته هغې ډلې چې يروشلم ته د بيا راتلو په ځاے ئې خپل مسکونه وطنونو کښې اوسېدل غوره کړهٔ، دوی قبائلی تقسيم د منځه يوړو او د بنی اسرائيلو په نوم ئې ټول وګړی مجتمع کړهٔ. دغه شان دوی د خپل قامی وطن نه د لری والی له کبله خپلو بچو او نوی

1 استر ب ۸ ايه ۹
2 استر ب ۹ ايه ۱٦ تا ۲۰
3 نحمياه ب ۱۳ ايه ۲٤ + عزرا ب ۹ ايه ۱ تا ۲

مېشته زمکو له د خپلو وړ نیکونو او لرغوني وطنونو نومونه کېښودل شروع کړۀ. سره د دغو اقداماتو ئې کلتوري او مذهبي روایات هم نوي کول ته په ګډ صورتونو سپارل شروع کړل.

چې کله مونږ د باندني بحث په رڼا کښې د پښتنو د تهذیبي اقدارو جاج اخلو نو لا محاله راته د اسرائیلي وړاندیز سپېځلي حقانیت په ډاګه شي[1]. په دې لړ کښې دې ویونکي لاندیني بېلګې د نظر وړاندې کړي.

د لرغوني وخت اسرائیلي نومونه چې تر دې دمه په پښتنو کښې مروج راروان دي.

(۱) شمون (۲) ساول (۳) میشک (٤) ایتمر (٥) کودي
(٦) ایلم (۷) ایمل (۹) لودي (۱۰) ګمریاجمر
(۱۱)سیني (۱۱) شلمان

[1] د لکهنؤ پوهنتون ډاکټر نورس افریدی د ملیح اباد (انډیا) په خصوص سره د افریدی قبیلې او په عموم سره د نورو پښتنو قبیلو جینیاتی ټسټونه اغستی وو. د دې ټسټونو نتائج د یهودیانو د اشکنازی څانګې سره 68.1 فیصد په تناسب سره مطابقت ښکاره کړے وه. دا تناسب د دنیا د هر قوم نه زیات دے. (روزنامه ټائمز اف انډیا 2009-06-07 په حواله د وکی پیډیا)
د اسرائیلیانو قامی او مذهبی ټوپی چې یرملکی Yarmulki نومیږی او ورته Kippah هم وائی، د افریدو د قامي ټوپی سره مکمل پوشان والے لری. دا حقیقت هم دلچسپی نه خالی نه دے چې څنګه پښتانهٔ د وادهٔ سړی په پالنک خېژوی هم دغه شان اسرائیلیان هم د وادهٔ سړی په پالنک خېژوی.

دغه شان پښتنو د لرغوني اسرائیلي وخت ځایونو یا د هغو په بابله تاریخي حوالې هم په څۀ نا څۀ ډول خپل کلتوري ژوند کښې په ښکلي طریقه ژوندي ساتلي دي. د پښتنو د خپل نسلي اصالت نه دغه تاریخي لړي په بل مخ جدول کښې ملاحظه کېدے شي.

نوم	د لرغوني اسرائیلي تاریخ سره اړوند	معنی	د پښتنو تاریخ سره اړوند
کرک	د غرب اُردن د یو علاقې نوم	مرز	د خیبر پښتونخوا د قطبي سیمې د یو ځاے نوم
سدوم	د اسرائیل د یو مشهور ریاست نوم	د ځاے نوم	د خیبر پښتونخوا د مردان ډویژن د یو ځاے نوم
بشام	په عهد اسرائیل کښې د شام د یو قلعه نوم وۀ	د ځاے نوم	د خیبر پښتونخوا په قطبي برخه کښې د یو ځاے نوم
خیبر	په عهد رسالت کښې د یهودو د مرکز نوم وۀ	د ځاے نوم	په خیبر پښتونخوا کښې د یو ځاے / ایجنسۍ نوم

ګدر[1]	د لرغوني عراق د سامي ژبې ټکے دے	د دوو سیمو منځ کښې حد فاصل	د کاټلنګ (خیبرپښتونخوا) سره نږدې د یو کلي نوم دے.
اُرمیه[2]	په لرغوني میډیا کښې د یو ډنډ نوم وۀ	د ځاے نوم	د افغانانو مشهوره اُرمړ قبیله
میانه[2]	په لرغوني میډیا کښې د یو ښار نوم، دې ته به ئې میانج هم وئیلو	د ځاے نوم	د یوې افغانې قبیلې نوم
صافي[2]	په لرغوني میډیا کښې د سهند غر نه وتلي یو درياب نوم	د ځاے نوم	د افغانانو د یو قبیلې نوم

1 عبرانی کښې Gader د سرحد او باړ په معنیٰ باندې دے.
2 جغرافیه خلافت مشرقی از جی لی سترنج

اسمار	د آشوري (بابلي) ژبې يو ټکے	جنګي وسله	په کنړ کښې د يو ځاے نوم
قراقر	د عراق او شام په پوله د يو غر نوم	د ځاے نوم	کړاکړ د بونير او سوات په پوله د يو مشهور غر نوم دے
سوراء	بغداد (عراق) لرغونى نوم	د ځاے نوم	په دغه نوم د بونير په علاقه کښې د يو ځاے نوم
خوست	د لرغوني ميډيا په جبال ولايت کښې د يو ځاے نوم	د ځاے نوم	د افغانستان د يو مشهور ولايت نوم
شال	د لرغوني ميډيا يو ښار	د ځاے نوم	د غزنوى وخت د افغانانو د يو مرکز نوم وۀ
مراغه	د ميډيا د يو خوشګوار ښار نوم وۀ	د ځاے نوم	د پښتنو غوره مرغۍ سره مشابهت

ايلم	په اسرائيل کښې د يو ځاے نوم	د ځاے نوم	په سوات کښې د يو مشهور غر نوم دے
بتهانى	په عهد قديم کښې د يروشلم په شرقي غاړه د کوه زيتون په لمنه کښې د يو ځاے نوم وۀ	د ځاے نوم	د افغانانو بيټنۍ قبيله
پاوۀ[1]	د حدر (شاه ادوم) د يو ښار نوم وۀ	د ځاے نوم	شېرپاوۀ د افغانانو د يوې قبيلې ذيلى خيل نوم
جمند	د کرمان سهيلى شرقي طرف ته د منوجان ښار د يوې حصې نوم	د ځاے نوم	د افغانانو په سربڼ ښاخ کښې د مند د ورور نوم

[1] پيدائش باب ٣٦، ايه ٢٩ (تورات)

نوم	تشریح	ډول	یادښت
پتوم[1]	په عهد فراعنه کښې د څېزونو کېښندلو د ځاے نوم	نوم	پټ (اسم صفت) په دېوالونو کښې ګېر هغه ځاے چې چت پرې اچولے شوې وی.[2]
میمنه[3]	په عهد وسطیٰ کښې د دې نوم الیهودیه وهٔ	د ځاے نوم	د افغانستان د یوې منطقې نوم
الغور	تهامه (عرب) ته الغور هم وئیلی شی	د ځاے نوم	د افغانستان د یو ولایت نوم
پشت[4]	دا په کوهستان (لرغونی میډیا) په غر کښې د یو ځاے نوم وهٔ	د ځاے نوم	د روایت تر مخې په دې دوارو علاقو کښې اسرائیلیان ډېره موده اباد وهٔ

[1] خروج باب ۱ ایه ۱۲ (تورات)
[2] دریاب (پښتو لغت) مؤلفین قلندر مومند، فرید صحرائی
[3] جغرافیه خلافت مشرقي
[4] دا نکته ډېره مهم ده، باید په دې بابله نوره څېړنه د پښتنو په بابله نوی انکشافات تر لاسه کړی.

نوم	تشریح	ډول	یادښت
تون	د پشت سره نزدې د کوهستان د یو ښار نوم وهٔ	د ځاے نوم	ایضاً
وادی اشکول	په عهد موسیٰ علیه السلام کښې د حبرون سره نزدې د یو ځاے نوم وهٔ	د ځاے نوم	دانشکول د پښتونخوا د یو معروف او لرغونی ځاے نوم دے
بابل[1]	له دې مقام نه انسانان د ژبو د تفاوت له کبله جلا جلا په زمکه خوارهٔ شوی وو	د ځاے نوم	پښتو کښې بل بل یا بېل بېل د جلا جلا په معنیٰ مستعمل دی

[1] پیدائش باب ۱۱ ایت ۹ (تورات)

انبار[1]	د بغداد په غربي طرف د دریاب په غاړه آباد یو لرغونے ښار/ د بلخ سره نزدې د یو ښار نوم	د ځاے نوم	په باجوړ کښې د یو ځاے نوم، په دغه نامه په صوابۍ کښې هم یو ځاے دے
بولان	د بصرې (عراق) په لاره د یو ځاے نوم دے	د ځاے نوم	په صوبه بلوچستان کښې د یو ځاے نوم

[1] انبار عبرانی ژبه کښې د عطارد سیارې نوم دے.

کابل	د میرمحمد غبار د څېړنې تر مخې د کابل بنیاد په ۷۷۰ ق م کښې آشوری بادشاه شلمانصر اینبود ے وۀ.	د ځاے نوم	د افغانستان د پلازمینې نوم ابن حوقل ۲۳۱ھ په خپل تالیف صورة الارض کښې لیکلی "او په دې ښار (کابل) کښې کافران او یهودیان مېشته وو"
نوشته دیوار[1]	Mene, Mene Tekal, u, Phersin	مشهور متل	په دې فرمان کښې چې د تکل کومه معنٰی ده هم په دغه معنٰی په پښتو ژبه کښې دا تکے د "تکل"[2] په شکل نن هم مستعمل دے.

[1] منے الله ستا د واکمنی حساب ولکولو او ختم ئې کړو. تکیل: تهٔ په اندازه غلط اوختې، اوفېرسن: ستا سلطنت تقسیم کړے شو او فارسیانو له ورکړے شو. دوست محمد خان کامل تاریخ مرصع (نوتونه) از افضل خان ختک

[2] د تکل معنا اراده، کوشش، تلاش، لټون (دریاب پښتو لغت، مولفین قلندر مومند، فرید صحرائی)

الہ	دا نوم په سامي ژبو کښې د لرغوني وختونو نه د "سختن" د پاره وضع راروان دے	د الہ د تکي معنٰی مقصوده ، تحير او مافوق الادراک ده	آلہ، په پښتو ژبه کښې د تعجب کلمه ده
صلاله	د عمان (وطن) د يو مشهور ځاے نوم دے	د ځاے نوم	سلاله په مهمند ايجنسۍ کښې د افغانستان او پاکستان په پوله مشهور کلے دے
زاب کلاں زاب خورد	د آشوريانو سيمه، دجله درياب او د هغه معاون دريابونه د زاب کلان و خورد په منځ کښې بهيږي	د ځاے نوم	ژوب (بلوچستان) کښې د پښتنو مشهور ښار

دغه شان د پښتنو په اولسي رسمونو، روايتونو او د ژوند په نورو تګ لارو کښې هم مونږ ته په خصوصي توګه د سامي تهذيبونو نخښې نښانې په نظر راځي. لکه د يهودو په مذهب کښې د هفتې ورځ ته "سبت" وائي. په دغه ورځ د ژوند هلې ځلې خصوصاً په معاشي چارو بندېږ وي. بل طرف ته پښتانۀ هم دغه ورځ ته "خالي" وائي. دا تکے د خپل ساده ساخت او معنی په وېنا کښې د تنوع په وجه په ډېرو ژبو کښې مستعمل دے.

دلته د "سبت" د مفهوم او د دې تکي په معنی کښې يو شان والي ښکاره دے. لکه چې د "سبت" ورځ د خپلو احکامو په وجه د امروزه ګنو هلو ځلو نه خالي وي.

دغه شان به د بابليانو د ونې ابتدا د بدهـ د ورځې نه کېدله. پښتانۀ دغه ورځ ته شروع وائي يعنې ونې لکه چې د شروع د ورځې نه شروع کيږي.

د بنی نوع انسان په لويو مراتبو کښې يو د تکلم صفت دے[1]. دا هغه مهم اړوند دے چې مونږ پرې د خپل مافي الضمير او احساساتو وائينه کوو. په اصل کښې د يو قام ژبه نۀ يواځې د الفاظو ټولګی وی، بلکې هغه مونږ ته د

[1] په دې وجه د ارتقائي ورانديز څېړن کار هم د دې دريځ منونکي دی چې د ژبې په لار ارتباط د نوع انسان خاصه ده.

هغه قام د ارتقائی سفر او کلتوری او تمدنی اړخونو پوره پېژندګلو هم راکوی. د انسانی تاریخ په وړومبو کښې به د هر نسل یوه مخصوصه ژبه وه. خو بیا د ګڼ نسلونو د اختلاط او د نوی قامونو د جوړېدو په وجه د ژبو دې تخصیص د تعمیم شکل اختیار کړو. د نسلی اختلاط نه علاوه د دې نورې هم ډېرې وجې وې. د بېلګی په توګه د انسانانو د یوې سیمې نه بلې سیمې ته کډه والے. د دولتونو لوړوالے او ټیټ والے، معاشی هلې ځلې، د نوی مذهبونو اثرات او د موسمی تغیراتو غوندې عواملو د نسلی ژبو د مړینې یا نسکورېدو او د نوو ژبو د ودې او پرمخ تګ د پاره حالات تصفیه کړل.

د ژبو[1] نوو پاهانو ټولې ژبې په اتو لویو ټبرونو کښې وېشلی دی. دوی دا تقسیم د مشتق ټکو، اوازونو او ګرامر په بنسټ کړی دی. لاندې د دغو اتو ټبرونو نومونه د نظره کړئ:

(۱) سامی (۲) انډو یورپی (۳) هندچینی (٤) دراوړی
(٥) مونټېرا (٦) امریکی (۷) ملایا (۸) بانټوا

[1] نوی څېړن کار په دې حقیقت تقریباً یو دی چې لفظ اریا د ژبوی ډلو نمائندګی کوی نه چې د نسل.

په باندنی وېش کښې سامی ټبر د نورو ژبو په څېر په ګنو ژبو مشتمل دے. چې پکښې آشوری، فینیقی، سریانی، عبرانی، قبطی، عربی وغېره نوموړی دی. د ژبو دا ټبر عموماً د سامی نسل د ژبو نمائندګی کوی. دغه شان انډویورپی ټبر د آریائی ژبو نمائندګی کوی. د دې ټبر دویم نوم انډوجرمینک دے. دا ټبر په وړومبی توګه د ټکو او مخارجو د وېنا په لحاظ سره په سنتم او سیتم وېشلی شوی دی. سنتم په لاطینیۍ ژبه او سیتم په سنسکرت ژبه کښې سلو (عدد) ته وائی.

د دې ټبر دوه بنیادی ولقې دی:

(۱) انډوآریا (د دې ۲۱۹ څانګې دی)
(۲) انډو ایرانی (د دې ۸٤ څانګې دی)

په جغرافیائی توګه د انډوایرانی ولقې دوه څانګې دی:

(۱) شرقی (۲) غربی

شرقی څانګه ئې په دوو ذېلو وېشلې ده:

(۱) شمالی شرقی (۲) جنوبی شرقی

ژبپوهان د پښتو ژبې اړوند د جنوبی شرقی څانګې سره ګنی. دلته دا د خپلې ګاونډې (پامیری) برعکس یواځې ده. د دې نه د دې ژبې لرغونتوب او پښتون قام سره د خصوصی تړون ښوونه په خپله برسېره کېږی.

باندینۍ نقشه د نوی ژبپوهانو د علمي زیارونو نچوړ دے

---

[1] دا خالص يهودي وينا (لهجه)ده. د دې ويونکي اسرائيليان د "بک" په نامه بللي شي.
[2] دا اورمړي ژبې غربې څانګې سره تعلق د دې خبرې واضح دليل دے چې د پښتنو مختلفو قبيلو په مختلفو ادوارو کښې په مختلفو مقاماتو ستوګنه کړې ده. (اژرجان)

په دې کښې شمالي وينا په پښتو (پختو) پېښاورۍ او يوسفزۍ وينا بللې شي. جنوبي وينا ئې په پښتو (پشتو) او کندارۍ وينا په نامه يادېږي. د وانيڅې متبادل نومونه چلګرۍ او ترنيوده. دا اوويا فيصده جنوبي، درې شپېتهٔ فيصده نورو ويناګانو او ۲۷ فيصده اورمړۍ سره اړه لري. دغه شان منځنۍ وينا په ميستۍ (محسودۍ) وينا پېژندے شي.

د انډو يورپي ډلې د غربي څانګې شمالي غربي ذيله کښې اورمړۍ ژبه د افغانانو د اورمړ قبيلې ده. د دې ژبې متبادل نومونه برکي او برګسته دي.

په ښکاره د دې څېړنيزې نقشې نه پښتو ژبه د آريائي ژبو په ډله کښې په يو لوړ مقام برسېره کيږي. خو غوره به وي چې مونږ د دې ژبې په بابله د شرق او غرب د هغه ژبپوهانو تبصرې هم رانقل کړو. د چا د څېړنو له کبله چې د دې غشتلې قام د قامي ژبې په بابله د قدر وړ علمي پنګې په ډاګه کيږي.

نوموړي انګرېز څېړن کار او تاريخ دان الفنستن د پښتو ژبې په بابله ليکي " د دې ژبې اصل په آسانۍ سره نهٔ معلومېږي. د دې د پيللو ټکو (ترکيبي الفاظ) لويه برخه د يو نامعلومه ماخذ نه برسېره کيږي. په دې کښې زياترې

هغه تکي شامل شوي دي چې هغو به د ځېزونو د اظهار د بنيادي اړتيا له کبله د دې قام د مورنۍ ژبې اجزاء سنجول وي".

وړاندې ليکي "په هغه دوه سوه اتلس ټکو کښې چې مائي مخامتيا د فارسۍ، ژند، پهلوۍ، هندوستانۍ، عربۍ، آرمينۍ، جارجينۍ، عبرانۍ او د شالډيک ژبو ټکو سره اوکړه. ما ته پکښې يو سل اولس داسې ټکي ملاؤ شو چې هغه ما د يوې ژبې سره هم مماثل او نهٔ ګڼل بلکې هغه ځان له او حقيقي لګي"[1].

د پښتو ژبې نامتو څېړنکار دوکتور خيال بخاري په خپل تصنيف "پښتو صرف ونحو" کښې دا ژبه (پښتو) د ټکو په لحاظ سره آريائي او قواعدو په لحاظ سره د سامي ژبو په څير بولي[2]. د دکتور مارګن سټېرن مطابق "کېدے شي پښتو ژبه د ساکا ژبې يوه وښا وي خو وضاحت ئې مشکل دے"[3].

دوکتور ټرومپ وائي "پښتو يوه هندي آريائي ژبه ده خو خالص هندي هم نهٔ ده ځکه چې د تېرو وختونو

---

[1] په حواله د پښتو ادبياتو تاريخ .از پوهاند عبدالحئ حبيبي

[2] په حواله د "پښتون کون" از پروفېسر پرېشان خټک

[3] پروفېسر ارنلډ جے ټائمبي د دې وړانديز په ثبوت کښې دليل ورکوي چې د فارسي "دال" په پښتو کښې په "لام" سره بدليږي لکه "پدر" نه پلار، ديدن نه ليدل، دختر نه لور (په حواله د پښتون کون پرېشان خټک)

راسې دي د خپل وجود د ساتنې سره سره د هندي او ايراني ژبو په مينځ کښې د يو کړۍ په توګه ځان ساتلے دے"[1].

شيلي ډيور "د موازناتي لسانياتو اجمال" مرتبه ۱۸۵۳ء کښې پښتو د ايراني ژبو په لړ کښې بيانوي. خو سره د دې، د دې حقيقت يادونه هم کوي چې دې ژبې ځان له يوه خاص او نوې انکشافي لاره خوښه کړې ده.

په دې لړ کښې د راوړتيې تجزيه يقيناً ځان له او د حقيقت سره زياته نزدې ده. "د پښتو د ژبې د اصليت او بنياد په بابله د وښا ګانو توپير د هغو نه کم نهٔ دی کوم چې په خپله د پښتنو د اصليت او نسب په بابله دي". مخکښې ليکي "د پښتو ژبې د افعالو او ضمائرو د خصوصياتو او بعضې نورو خبرو نه دا ظاهرېږي چې دا يوه لرغونۍ عجيبه ژبه او د ټولو ژبو نه جلا ده".

د ژب پوهانو د باندينې تجزيو نه د پښتو ژبې د قدامت او لوړتيا اندازه په ښهٔ ډول کېدے شي.

---

[1] په حواله د "پشتون کون" از پروفېسر پرېشان خټک" د دې دريځ اظهار جيمز ډارمسټېټر هم کړی دی ليکی "بلکې دا ژبه د ژند (اوستا) يا د يوې بلې ژبې سره چې ژند ته ورته والی لری ډېر مشابهت لری" په حواله د پښتنو ادبياتو تاريخ از پوهاند عبدالحی حبيبی.

زما په خیال ډېره به غوره وی چې مونږ دا ژبه د انډو ایرانی ولقې یو حصه گڼلو په ځاے د انډو یورپی ولقې مرکزی حصه وگڼو یعنی:
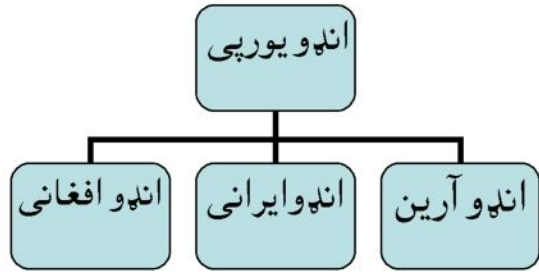
مونږ د دې خپل وړاندیز په لړ کښې لاندینی نکات لوستونکو ته وړاندې کوو. او وروسته د پښتنو د نسلی اصالت په بابله یو نوے موقف د څېړن کارو پاملرنې د پاره قلم ته سپارو:

"د پښتو ژبې خصوصیات"

(۱) پښتو ژبه کښې مشدد ټکی نهٔ وی، لکه بټی نه بتی.

(۲) پښتو کښې یو حرکت، حرکت مخصوصه دے چې "زورکے" نومیږی. دا د زبر او پېښ په منځ کښې دے لکه هل، شل

(۳) پښتو کښې وړومبی په ساکن سره کیږی لکه سپور، شکور (یو ساکن) ننداړ (دوه ساکنه)

(٤) پښتو کښې "ف" په "پ" بدلیږی لکه فقیر نه پقیر، دغه شان د با اواز هم په "پ" سره بدلیږی لکه گلاب نه گلاپ، کباب نه کباپ

(٥) پښتو کښې خالص عربی او فارسی اوازونه لکه "ق، ف، ع، ح، ص" نشته.

(٦) د پښتو ټکی (ډ، ټ، ړ، ټهـ، نړ) نهٔ ایرانیـ ژبه کښې شته نهٔ فارسیـ کښې.

(۷) د پښتو معکوس اوازونه (ټ، ډ) په نوی فارسی ژبې کښې نشته.

(۸) د هندی ژبې په حروف تهجی کښې د "غ" اواز نشته او اهل ایران د "ډ" او "ړ" سره بلد نه دی، خو په پښتو کښې داسې ډېر ټکی شته چې د "غ" سره "ټ" یا "ړ" یو ځاے راځی لکه "غټ" "غړپ".

(۹) د ټکو او مخارجو په لحاظ سره هند یورپی سرچینه په دوو برخو کښې وېشلې شی. (۱) سنتم (۲) سیتم دلته پښتو د انډوایرانی ولقې نه اوځی او په انډو آریائی ولقه کښې ورګډه شی.

(۱۰) د پښتو ژبې د بلنې اوازونه (حروف ندا) د سامی ژبو سره اړه لری لکه یا، ای، آ

(۱۱) "ت" په عربی ژبه کښې ضمیر د مخاطب دے. لکه ضربتَ کښې "ت" هم په دغه معنی کښې دا ټکی په پښتو کښې هم مستعمل دی.

(۱۲) "ها" دا ټکے په عربی کښې د اسم اشارې سره لګی چې مقصد ئې مخاطب ته په مشارالیه باندې وېختیا یا تنبیهه وی، لکه ذا نه هذا دغه ټکی په

پښتو کښې هم په دغه معنی مستعمل دی. لکه
هغه = ها + غه

(۱۳) "ها" په عربی کښې اسم فعل دے، په معنی د "ته او نیوه" په پښتو کښې دا لفظ د نون غنه سره مستعمل دے، لکه هن (واخله)

(۱۴) "وی" په عربی کښې اسم صوت دے، چې د تعجب یا مذمت په وخت د خلې نه اوزی. تقریباً په دغو معنو کښې په پښتو کښې هم مستعمل دے.

(۱۵) "مهٔ" اسم فعل په معنی د امر حاضر دے، معنی ئې "کلارشه تهٔ" ده، پښتو کښې هم دا کلمه په دغو معنو کښې مستعمله ده.

د باندینی نکاتو[1] او د تېرو صفحو د تجزیو او جدولونو نه دا حقیقت په ښهٔ توګه په ډاګه کیږی چې پښتو ژبه اګرچې د ساخت په لحاظ سره خو انډویورپی ده خو دا د لرغونی سامی ژبو سره ډونګ اړوند لری. چې کله مونږ د دې سپېځلی وېنا د وئیلو اعاده کوو چې افغانان په خونه بنی اسرائیل دی، او پښتو د دې قام ژبه ده. نو دا

[1] د دې نکاتو نه د هغه غېرجانبداره څېړن کارو دریځ ته هم مزید تقویه ملاوېږی چې پښتو د ټولو ژبو نه ځان له حېثیت لری. (اثرجان)

خبره هم په خپله واضحه کېږي چې کله د آشوریانو په وخت کښې بې کوره شوی اسرائیلیان د مادیانو په ملک کښې مېشته شوی وو. نو د هغه وخت د انډو یورپي ژبې په بنسټ ئې د پښتو ژبې تشکیل کړے وه[1].

دغه شان د دې بې کوره شوی اسرائیلیانو نورو ډلو هم د انډو یورپي او اېفرواېشیا ټک ژبو کښې د اختراع او تجدید په وسیله نوی وېناګانې تر دې چې نوی ژبې ژېږولی دی. مونږ د دې خپل موٴقف په مرسته کښې لاندینی بېلګی وړاندې کوو.

tat : دا د ترکۍ ژبې لفظ دے چې معنی ئې کوچې (خانه بدوش) ده. دا ژبه ویونکی یهودیان په بک (Bik) یادېږی. او په غرځنو یهودیانو مشهور دی. دوی خپله ژبه په جوری یا جوهوری بولی. د روایت تر مخې دا خلق د کوه قاف په سیمه کښې د پخوا وختونو راسې مېشته راروان دی. دا

1 د حبیبی صېب د څېړنې تر مخې د ایرانی باچا دارا یوش کبیر هغه شاهی ډبرې چې په ٥١٦ق م کښې په میخي رسم الخط لیکلی شوې وې. په هغه کښې دری جملې داسې دی چې د ترکیب په اړوند ترې پښتو جوړیږی. د دارایوش دا ډبره ۲٤۰ کرښو باندې مشتمله ده. هره کرښه کښې ٤٥ تکی وو او هر تکی ئې د ۳ نه تر ٥ علامو (نخو) نه جوړ وو چې پکښې دارایوش خپلې کارنامې بیان کړې وې. هغه درې جملې دا دی:

Ne a ri ka a hum ← نے ارے که اهم ← نې اړیکه اوم ← نه اڑیل ہوں

Ne Drau ja na a hum ← نے دروجه نه اهم ← نې دروجنه اوم ← نہ دروغ گو ہوں

Ne zura ka ra hum ← نے زوره که ره اهم ← نې ځور کړه اوم ← نہ جابر ہوں

د پښتو ادبیاتو تاریخ از عبدالحیی حبیبی صېب

خلق په داغستان، چیچنیا، آزربائیجان، کابردینو بلکار او رشئین فیډریشن کښې اباد دی.

Dzhidi:

دې ته یهودی فارسی هم وائی، په ایران کښې وئیلی شی.

Bukharic:

دې ته بخاری او تاجکی یهودی ژبه وائی. دا د بخارا د یهودیانو ژبه ده.

Lisan didon:

دا په ګڼو نومونو لکه لخلوکی، ګلی بالو او کردې یهودی ژبه باندې یادیږی.

د یهودیانو دې ژبې له کردی، ترکی، عربی، شرقی فارسی، غربی فارسی، عبرانی او ګڼو یورپی ژبو نه اغستې ټکی په خپلې لمنه کښې ځاے کړی دی. د دې ژبې خپل وطن ایرانی آزربائیجان دے.

Hulaula:

د دې متبادل نومونه لشان نوشان، جیالی، هله وغیره دی. د دې په وېنا ګانو (لهجو) کښې یوه وېنا په سلېمانیه یادیږی. چې په بنیادی توګه د ایرانی کردستان او دې سره تړلی د عراقی برخې د یهودیانو ژبه ده.

:Qimant

د ایتھوپیائی یھودیانو ژبه ده.

بربریھودی:

په افریقه کښې مېشته د یھودو د یو ګوند ژبه ده.

مراکشی یھودی عربی:

په دې کښې د سپېنش، فرانسیسی، عبرانۍ وغېره ژبو اثرات راغلی دی. دا په بنیادی توګه عربی ده.

یمنی یھودی عربی: دا د مسلمانانو د عربۍ نه جلا ده، د دې نورې وېناګانې د سنا او حبان په نامو یادېږی.

"د افغانانو ابتداء"

افغان قام د مختلفو قبیلو مجموعه ده. د دې قبائلو د یووالی د وجو نه یوه اھمه وجه اسرائیلی وړاندېز ګڼلی شی. دې وړاندېز نه یواځې د دې طائفی په قامی اړوند کښې جوړ کردار لوبولے دے. بلکې د دې قام د دننی او بارنی نفسیاتو او د یو ساده قبائلی کلتور نه د تھذیب او تمدن په لار سفر باندې هم درنې اغېزې مرتب کړی دی. د افغانی مورخینو په خیال د افغانانو د ټولو ټبرونو شمېر په لاندینی ډول دے.

کړلانی: ۱۲۰ سړبنی: ۱۰۵ غورغشی: ۹۵ بیټنی: ۷۵

د افغانانو د دې قبائلی وضعې ترتیب د عھد اسلام نه شروع کېږی. مونږ به په دې څهٔ قدرې بحث کوو. خو راځئ چې وړومبے د دې قام د اسلام نه د وړاندې تاریخ لنډ جاج واخلو.

عموماً د پښتنو د نسلی قدامت په بابله د "مھابھارت" او د ھیروډوټس د "تواریخ"[1] نه دلائل ورکړی کېږی. په دواړو کتابونو کښې د "پکت" په نوم د یوې قبیلې ذکر شوے دے. مونږ د دې قبیلې ذکر په تېرو صفحو کښې لیکلے دے. مونږ دا ګټ نیوکه کوو چې د

[1] سن تصنیف 450 ق م

پکت په بابله په خپله په دې دواړو حوالو کښې لاینحل اضطراب او ابهام موندلے شي. سره د دې نه چې په مهابهارت او نورو لرغونی هندی تواریخو او د جغرافیې کتابونو کښې د لرغونی هندوستان او د هغه د ګاوندي ملکونو د قبیلو په بابله د قدر وړ معلومات موجود دی.

په دې لړ کښې مونږ د لرغونی هندی څیړن کارو دوه جغرافیائی اصطلاحات لوستونکو ته وړاندې کوو.

(١) **مهاجناپاداس**:

دا د دوؤ ټکو جوړ (مرکب) دے.

مها یعنی لوے، پاداس یعنی د قبیلې د پښې (ولقې) لاندې زمکه.

مهاجناپاداس د سنسکرت د ژبې جغرافیائی اصطلاح ده. چې مراد ترې لوړ رتبه دولتونه دی. دا دولتونه په لرغونی هندوستان کښې د آریاګانو د راتګ نه پس جوړ شوے وۀ. چې شمېر ئې شپاړس وۀ. د دې واکمنو نومونه په لاندینی ډول وو.

(١) مګدها (٢) ګندارا[1] (٣) کمبوجا (٤) شاکیا

[1] د څېړنو تر مخې د ګندار ایانوژبې ډارډک ډلې سره تعلق لرلو. دغه شان به دې خلقو هندکو هم وئیله. چې دا وخت ئې هم د پښتونخوا هندو اقلیت وائی. نن سبا د ډارډک ډلې نه پشائی (افغانستان) خووار (چترال) شینا (ګلګت، کشمیر، لداخ) او کوهستانی په کوهستان کښې وئیلی شی.

(٥) کورو (٦) انګا[1] (٧) کوسالا (٨) پنچالا
(٩) واتسا (١٠) مالا (١١) متیا (١٢) کاش
(١٣) واجی (١٤) چیدي (١٥) سوراسینا
(١٦) اساګا

په دې واکمنو کښې د ګندارا او تر یو حده د کمبوجا تعلق د پښتنو د موجوده سیمو سره دے[2]. ګندارا د پېښور په وادۍ، سوات او پوټوهار باندې مشتمله وه. او کمبوجا د هند په شمالی غربی غاړه د ګندارا نه پرته د منځنۍ ایشیا په لوړی موقعیت لرلو. په دې دواړو دولتونو کښې د مېشته قبیلو نومونه: (١) کمبوجا (٢) ساکا (٣) ګندارا (٤) یاوانا (٥) داروناس (٦) برباداس (٧) خاشاس ذکر شوی دی.

[1] په بعضې هندی حوالوکښې داریاست په میلچهـ یاد شوی دی. دې سره خوا ته یو بل ریاست هم وهٔ. چې ونګا نوم ئې وهٔ. "واؤ" د "با" سره مبدل په وجه دا ریاست د بنګا په نوم هم یاد شوے دے. څېړن کار دا رائې هم روایت کوی چې دواړ واکمنو د یو ریاست تشکیل کړے وهٔ، چمپا د دې ریاست پلازمینه وه. بودیانه دهرما انګا ریاست د ګډ نسلونو مجموعه روایت کوی. د مهابهارت په یو روایت شاه انګا میلچهـ وهٔ. چې د نورو هندی واکمنو نه ئې بدل کلتور او مذهب لرلو. پښتو ژبه کښې انګا بنګا اسم صفت دے چې معنی ئې فضول خبرې، د یو ځاے بل ځاے، ګډوډ بیان شوی ده. وګورئ دریاب (پښتو لغت) مولفین قلندر مومند، فرید صحرائی. (اثرجان)

[2] د تعجب مقام دے چې په دې شپاړسو ریاستونو کښې نهٔ د پکت غوندې نامتو قبیلې په نوم د ریاست ذکر شته او نهٔ ئې د ژبې (اثرجان)

اترپهاتا:

دا جوړ (مرکب) ټکی د "اترا" یعنی شمالی او "پاتا" یعنی لار په پیوستون سره بنا شوی دی. په لرغونی هند کښې د اترپاتا نه مراد هغه لویه لار وه چې هغه د ګنګا د لوے تجارتی لارې سره په تېره او د هغې په قطع د ټېکسلا او بلخ په اوګدو تر منځنۍ ایشیا پورې تلې وه. د دې شرقی ټک ځاے (ټرمینل) به د تملوک (بنګال) نه شروع کېدو. د بدهائی تواریخو تر مخې د مهاجناپاداس شپاړس واکمنو کښې کمبوجا او ګندارا اترپاتا وی. د پرانک ادبی پنګو کښې بهلیکا، پهلوا، ساکا، پاراداس، راماتاس، کمبوجاس، ډراډراس، تخاراس، پیناس، بارباداس، کیکایاس، بیواس، سندهوس او سوویراس اتراپاتا قبائل یاد شوی دی. د اشوکا په یو لیکلی ډبرا کښې د هغه د واکمنۍ لاندې ابادو قبیلو نومونه په لاندینی ډول دی:

(۱) یاوانا (۲) کمبوجا (۳) ناباکاس (٤) ناباپمکت
(٥) بوجاس (٦) پتنیکاس (۷) اندراس (۸) پالیداس

مونږ وینو چې په دې باندینی واکمنو او قبائلو کښې نهٔ د پکت ذکر شته او نهٔ د پکتیکا.

البته روستنی وختونو کښې وراها مهیرا[1] په تصنیف "براهت سمیتا" کښې د افغان سره مماثل د یو نوم ذکر موندلی شی، په دغه تصنیف کښې د ټېکسلا، ګندارا، پشکلاوتۍ نه شا ته غربی لوری ته د لاندینی قومونو نومونه لیکلی شوی دی.

(۱) ګیری درکا (۲) پهلوا (۳) سین هون
(٤) اواګانه

د خیرن کارو په خیال دلته د اواګانه نه مقصود افغان دے.

د مورخینو مطابق د اواګانه د ټولو نه لرغونۍ نداره مونږ ته د شاپور اول (۲٤۱ء تا ۲۷۲ء) په لیکلی ډبرو کښې کیګی. دا کتبه د نقش رستم په مقام د تخت جمشید سره نزدې د آتش کدې په دېوالونو لیکلی شوی وه. د ډبری ټکی دی "ګوندیفرابګان رسماد[2]".

دا ټکی د لګ ډېر ترمیم سره د شاپور III (۳۸۲ء تا ۳۸۸ء) په شاهی ډبره کښې د اپاګان په شکل لیکلی شوی دی.

[1] ژوند ٥٠٥ء تا ٥٨۱ ء
[2] خیرن کارو تر دې وخته دا عبارت نهٔ دے تحلیل کړے.

د خېړن کارو په منځ کښې يو لوے اختلاف د افغانانو د اسلام نه وړاندې مذهب باندې هم دے. د بعضې حضراتو[1] خيال دے چې د اسلام نه مخکښې افغانان د عيسوی مذهب قائل وو. چې کومو حضراتو[2] د افغانانو د اولسی او اجتماعی نفسياتو مطالعه کړې ده د هغوی په خيال د افغانانو په اجتماعی اقدارو (پښتونولی) کښې نه د بدائی مذهب اثرات موندلی شی او نۀ د هندوانو د طبقاتی وېش اغيزې.

د عجائب المخلوقات د مؤلف[3] په وينا "د افغانانو په سيمه کښې د ګز (ونه) ځنګل دے چې دې ځنګل کښې يوه لويه ونه ده چې د تنې پېړوالے ئې اوولس ارشه (پېمائش) دے. دې ونې ته بامبړ (برهمن) وئيلی شی. او افغانان دې ته سجدې کوی". کۀ چرې مونږ د سجدې نه ظاهری معنی واخلو نو د عبادت نه د مظاهرو د لمانځلو (مظاهرپرستی) مطلب په پوهه کښې راځی، خو کۀ چرې د دې نه د دې ونې د تقديس[4] عقيده واغستې شی نو د دې تصور د نورو مذهبونو سره سره په اسلام کښې هم مونده

[1] لکه روشن خان
[2] لکه پرېشان ختک
[3] په حواله د پښتانهٔ از دوکتور حبيب الله تژی
[4] په اسمانی کتابونو کښې د ونې د تقديس نه مطلب برکت دے.

شی. دغه شان په لرغونی آريائی قومونو کښې هم د "سوما" په بابله د تقديس عقيده وه، خو بل طرف ته مونږ په پښتو ادبياتو او نۀ د قامی رواياتو د قدر وړ ذخيره کښې د دې ونې يا د دغه رقمی لمانځلو څۀ اثرات مومو. پرته د دې نه چې د پښتو ژبې په اولسی متلونو کښې د اور د تقديس اشارې موندلی شی.

مونږ ته د لرغونی چينی سيلانيانو په سفرنامو کښې د بنوں او هغې سره تړلی سيمو کښې د "اپوکان" په نامه د يوې قبيلې ذکر ملاوېږی. خو د دې تذکرو نه د اپوکان[1] د بې دينۍ اشارې بربښی. دا امر د قدر وړ دے چې په دې موضوع (د افغانانو د اسلام نه وړاندې تاريخ) د ټولو نه غوره کار خپله افغانی مؤرخانو کړې دی. په دې لړ کښې د ټولو نه وړومبې هڅه مونږ ته د شېخ کته د "لرغونی پښتانه" په شکل کښې ترلاسه کېږی.[2]

دا وخت په دې موضوع د ټولو نه معتبره خېړنه د دوکتور حبيب الله تژی ده. دوی په خپل قابل قدر تصنيف کښې نۀ يوائې د افغانانو د ماقبل از اسلام تاريخ د روکو

[1] د دې نوم د شاپور III د ډبرې ليک اپاکان سره يو شان والی واضح دے.
[2] د بده مرغه د دې تاريخ (چې په اتمه صدی هجری کښې ليکلے شوے وهٔ) د وخت د چپو له امله نن صرف نوم پاتے دے خو د پټې خزانې د مؤلف په مننه څهٔ اقتباسات ئې بچ پاتی شوی دی.

پاښو د لټون کامیابه هڅه کړې ده بلکې هغه مهم مآخذات ئې هم په نخښنه کړې دی. د کومو نه چې په دې موضوع مستقبل کښې څېړن کار مطلوبه مواد تر لاسه کولے شي. دوکتور تژی په خپل قدرو تالیف کښې د فردوسی د شاهنامې د ملحقاتو[1] نه یو کردار نقل کړے دے. د دې کردار نوم کک کهکزاد وۀ. دا افغان سردار د زال او رستم د وخت وۀ. کک د رستم د پلار زال نه څو کرتې خراج اغستې وۀ. دې د غزنی نه د درې ورځو په لرتیا (فاصله) په یو لوړ غر مرباد[2] نومی قلعه کښې اوسېدلو. په دې منظومی تذکره کښې د افغانو سیمه په "مرزافغان" یاده شوې ده.

مونږ مخکښې په جدول کښې اشاره کړې ده چې د افغانستان (موجوده) د مشهور ښار میمنی زوړ نوم یهودیه وه. د یاقوت په وېنا په دې کښې هغه یهود آباد وۀ چې بخت نصر دلته رامېشته کړی وو[3]. د حضور نبی الرحمة د بعثت نه پس مونږ ته د تاریخ په پاڼو کښې د دغې زمانې د یو مشر "قېس" نوم ملاوېږی. د روایت تر

[1] دا ملحقات ورک نومي شاعر په شپږمه صدی هجری کښې مرتب کړی وو. پښتانه از ډاکټر حبیب الله تژی

[2] د دې نوم نه د دې قلعه د تاوٚ تریخ والی اندازه په ښهٚ توګه لګی. (اثرجان)

[3] معجم البلدان از یاقوت

مخې چې کله قېس ته د اسلام د سپېڅلی دین خبر ورسېدو. نو دې د یوې ډلې سره د عربو ملک ته لاړو او د حضور نبی الرحمة په لاس مبارک ئې اسلام قبول کړو. خو نوی څېړن کار په دغه روایت او د قېس د تشخص په بابله د رقم رقم شبهاتو ښکارونه کوی. اصل کښې د قېس کردار څۀ داسې افسانوی شکل اختیار کړے دے چې له دغې امله حقیقت ته رسېدل په خپله ګران شوی دی. خو چې کومو د قدرو څېړن کارو[1] د کوټلی عربی مآخذاتو په چاڼ نظر سره کتنه کړې ده هغوی په دې نتیجه رسیدلی دی چې د محدثینو په تذکرو کښې د یو داسې صحابی ذکر شته چې په خټه د ولایت (افغانستان) وۀ. د دې صحابی نوم قېس بن یزید وۀ. د اسماء الرجال د فن نوموړی عالم ابن الاثیر په خپل تصنیف "اسد الغابة فی معرفة الصحابه" کښې د قېس تذکره په دې ټکو کړې ده.

ترجمه: "قېس بن یزید" د دۀ نه د دۀ اولاد روایت کړے دے، بې شکه دې رسول الله له د جرګې (وفد) سره راغلے وۀ. او بیا ئې اسلام راوړو او دې د دۀ د قوم سردار مقرر کړے شو. او د دۀ په سر ئې (یعنی رسول الله) لاس

[1] لکه د مسعودالحسن خان روهیله لنډه او جامع رساله "قیس پٹھان ایک تحقیقی مطالعہ" پبلشر افغان ریسرچ سنټر، لاهور

رابښکلو او دهٔ خپل قام ته په هغه غر د اسلام بلنه ورکړه چې نوم ئې سلمان غر دے.

دغه شان علامه ابن حجر عسقلانی هم په خپل تالیف "الاصابة فی تمیز الصحابه" کښې د قیس بن یزید ذکر په دې ټکو کړے دے. ترجمه "قیس ووئیل چې زهٔ د السبع په وادۍ کښې نبی صلی الله علیه والسلم ته جرګې (وفد) په شکل لاړم، بیا ما په هغوی باندې ایمان راوړو و د هغوی نه مې لاس نیوه وکړه. او هغوی زما د پاره یو خط اولیکلو او ما ته ئې امسا ډالۍ کړه. بیا زهٔ خپل قام ته راستون شوم او هغو ټولو ته مې د اسلام بلنه ورکړه او هغوی ټول په دې یو شو (یعنی په منلو) او په غر یو ځا ے شو چې ورته سلمان وئیلی شی.[1]

امام بخاری په خپل "التاریخ الکبیر" کښې د قیس بن یزید د تذکرې په لړ کښې د هغوی د حضرت عبدالله ابن مسعود نه د سماع ذکر هم کړے دے.[2]

د دې باندینی درې واړو اقتباساتو نه دا خبره په ښهٔ توګه په ډاګه کیږی چې د دې صحابی یعنی د قیس تعلق عجم سره وهٔ. د دوی د سیمې نوم کوه سلمان وهٔ. دوی په

[1] په حواله د مسعود الحسن خان روهیله مؤلف "قیس پتهان ایک تحقیقی مقاله
[2] په حواله د مسعود الحسن خان روهیله مؤلف "قیس پتهان ایک تحقیقی مقاله

دربار رسالت کښې د جرګې په شکل حاضرې کړې وه. بیا د دربار رسالت نه دوی د رپی (بېرغ) یا امسا په درناوی سردار وټاکل شو. خو په دې قدرورړ حوالو د بحث نه وړاندې به دا غوره وی چې مونږ د قیس په شجره څهٔ قدرې بحث لوستونکو ته پېرزو کړو.

په مخزن افغانی او د دې متبع مورخینو په تواریخو کښې د قیس شجره په لاندینی ډول ده. قیس بن عیص بن سلول بن عتبه بن نعیم بن مره بن جلندر بن سکندر بن رمان بن عنین بن مهلول بن شلم بن صلاح بن قارود بن عثم بن فهلول بن کرم بن عمال بن حذیفه بن منهال بن قیس بن عیلم بن اشموئل بن هارون بن قمرود بن ابی بن صهیب بن طلل بن لوی بن عامیل بن تارج بن ارزند بن مندول بن سلم بن افغنه بن ارمیابن ساروال المقلب به ملک طالوت بن قیس بن عتبه بن عیص بن روئیل بن یهودا بن حضرت یعقوب

دا شجره د قیس نه تر حضرت یعقوب علیه السلام پورې په ۴۳ کړو / پورونو مشتمله ده. د علم الانساب تر مخې دا شجره د څوارلس سوو کالو نه تر شپاړس سوو کالو پورې بشپړه ده. په دې کښې ملک طالوت د یهودا له

اولاده بيان شوے دے. حالانکې هغه بن يميني وهٔ. بله دا چې د دې شجرې په نومونو عربی اغيزې جوتی ښکاری.

خو د افغانانو خپل منځ کښې د مخزن افغانی شجره حتمی نهٔ ده. په دې لړ کښې نوری شجرې هم روايت شوی دی. لاندې مونږ د پښتنو د محمدزو قبيلې شجره لوستونکو ته وړاندې کوو.

قيس بن عيس بن سلول بن اتبا بن نعيم بن مارع بن جندر بن سکندر بن رحمان بن امين بن مالول بن شلم بن صالح بن کرود بن عظيم بن فهلول بن کرم بن محال بن حذيفه بن منهال بن قيس بن عالم بن شمائل بن هارون بن قمرود بن لاهن بن سليناب بن طوائل بن ليوی بن عامل بن تريج بن ارزند بن مندول بن مسالم بن افغانا بن ارميا بن سرول (طالوت) بن قيس بن مهائل بن اخنوج بن سروغ بن يهودا بن يعقوب.

په دې شجره کښې د قيس د اولاد شجره دا رقمي نقل شوې ده:

بطان: د فسانهٔ شاهان د مؤلف مطابق په لرغونه زمانه کښې د روه په وطن کښې د ګُمل درياب په غاړه د افغانانو درې ورونه بتنی، سربنی او غورغوشتی اباد وهٔ. د دوی سردار بتن (بطان) وهٔ، او په ورونو ئې واکمنی لرله[1].

په دې شجره او د مخزن افغانی په شجره کښې د قيس (عبدالرشيد) نه واخلې تر يعقوب عليه السلام پورې په بعضې پشتونو له ٤، ٦، ١٠، ١١، ٢٣، ٢٦، ٢٧، ٣٩، ٤٠ او په ٤١ کښې ښکاره توپير دے دا توپير بعضې

[1] فسانهٔ شاهان ژباړن مسعود الحسن روهيله صفحه ۸۲

نومونو کښې د وېنا په اړه او بعضو کښې د ټکی د ساخت په بنسټ دے.

په دې شجره کښې بیټ نیکهٔ بطان[1] لیکلی شوی دی. ورسره ئې بطان او غورغشت میرات بیان کړی دی. د سر بن په اولاد کښې ئې شرخبون میرات لیکلی دی.

د باندینی دوو شجرو نه علاوه د قېس عبدالرشید دربمه شجره هم محققینو[2] روایت کړې ده. چې هغه د قېس نه په بره لسمې کړۍ پورې دلته راوړلې شي.

قېس (فطان) بن عیس بن سلول بن عتبه بن نعیم بن مارع بن جوزر بن سکندر بن رمان بن امین یا عمین یا عتیق

په دې شجره کښې د قېس د اولاد شجره په دې رقم راوړلې شوې ده.

قېس (فطان) ⇐ خالد ⇐ عررین ⇐ عبدالرحمان ⇐ عبدالعزیز یا ابو نصر ⇐ عبدالله ⇐ قیس(عبدالرشید)

[1] مؤلف د پټې خزانې د اسماعیل ولد بیټ سن حیات ۴۱۱هـ روایت کړے دے.
[2] تاریخ نیازی قبائل. از محمد اقبال خان تاجه خیل

په دې شجره کښې قېس (فطان) او قیس عبدالرشید دوه جلا جلا مشران بیان شوی دی. د دواړو تر منځه پنځهٔ پشته دی.

صاحب د تاریخ نیازی قبائل د "پښتون ګائید"[1] په حواله نقل کړی دی. چې کله توما[2] رسول د تبلیغ په لړ کښې غور ته راورسېدو نو د عمومی دعوت نه پس دوی لاندینی شلور تنه ماذونان ټاکلی دی.

(۱) شمعون (۲) جدعون[3] (۳) کجین (٤) نعیم

د څېړن کارو تر مخې نعیم هم هغه دے چې په شلورمې پېړۍ کښې د قېس فطان وړ نیکهٔ لیکلی شوی دی. مونږ دا باندنی حقائق د نظر لاندې ساتو او بېرته قیس بن یزید پله راځو. دلته مونږ د هغه جوت روایت لیکل هم ضروری ګڼو د کومې ترمخې چې دربار رسالت ته د راغلی جرګې غړی د حضرت سلمان فارسی په وسیله د اعلان نبوت نه خبر شوی وو.

[1] مؤلف پادری التربحواله تاریخ نیازی قبائل
[2] د توما رسول قبر په میلاپور (مدراس انډیا) کښې دے. د تومارسول غور ته د راتلو نه دا خبره په ډاګه کیږی چې دلته اسرائیلیان مېشته وو. لکه چې ابن بطوطه په خپله سفرنامه کښې د کنجی ګری (بنګلور) په بابله لیکی چې دلته یهود د پخوا وختونو راسې اباد راروان دی، د دې خلقو د اصلاح د پاره توما حواری په ۵۲ء کښې دلته راغلے وهٔ. (اثرجان)
[3] د دې عبرانی نوم معنٰی شکرګزارده. دا نوم په سلاطین 1، ب1 اية 13 او نحمياه ب7 اية 3 کښې راغلی دے.

د یو قول تر مخې دا جرګه ځوارلسو سورو د بل قول تر مخې د ځلوېښتو سورو او د دریمې وېنا تر مخې د دوه اویا سورو وه. بل طرف ته اخوند درویزه روایت کوی چې دا جرګه د قام په اوویا مشرانو مشتمله وه. دغه شان د دې جرګې د ستر مشر نوم اشجع هم روایت شوے دے.

د قېس پټهان مؤلف[1] د اسماء الرجال د ګڼو روایاتو په رڼا کښې د قېس بن یزید شجره دا رقمی لیکلې ده.
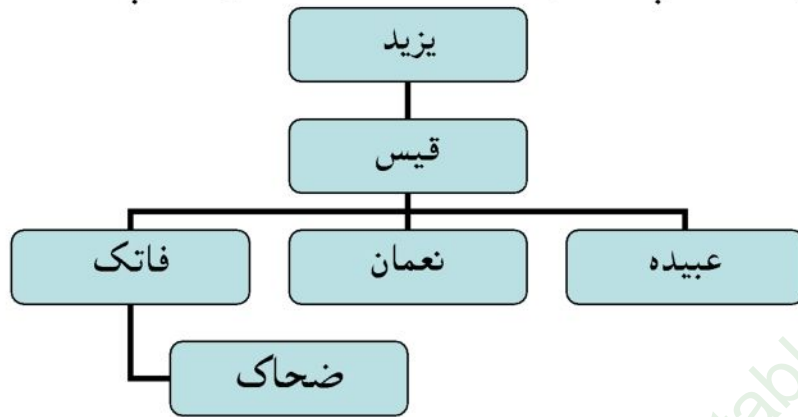
دا خو وهٔ د قېس په بابله د مختلفو روایاتو وئینه (تذکره) خو تر څوچې د افغانانو د اسلام د راوړلو خبره ده. په دې لړ کښې یو بل روایت هم بیان شوے دے. د "پټه خزانه" مؤلف د کلید کامرانی نومی کتاب په حواله د شیخ احمد بن سعید لودهی د تاریخ نه نقل کړی دی چې

[1] مسعودالحسن خان روهیله.

"شیخ رضی لودهی د شیخ حمید لودهی وراره وهٔ. چې کله حمید لودهی د ملتان واکمن شو نو رضی لودهی ئې پښتونخوا ته ولیږلو چې د غرو خلقو ته د اسلام بلنه ورکړی".

اوس مونږ د دې ټول بحث د تضادونو، توپیرونو او د روایاتو په مختلفو طریقو سره د سماع بېلونه (تجزیه) کوو. او په دې ټولو تضاداتو کښې د تطبیق هڅه کوو.

(۱) د ټولو نه وړومبې خبره خو دا ده چې دا ضروری نهٔ ده چې قیس بن عیص او قیس بن یزید د یو سړی نومونه وی. کیدی شی چې دواړه د یوې جرګې دوه نومورې مشران وی ځکه چې د اخوند درویزه د روایت تر مخې دربار رسالت ته راغلی جرګه په اویا قامی مشرانو مشتمله وه.

(۲) د پښتنو په ټولو قبیلو کښې د پخوا نه دا دستور راروان دے چې د بعضو خلقو د خپل نوم نه علاوه هم څو څو نومونه وی. دا نومونه کله کنیت کله لقب او کله د یو وصف یعنی عادت له کبله اېښودی شوی وی. دغه شان د یوې سیمې سره له تعلق، کسب او نیازبین والی (اکلوتا) له کبله هم د بعضو خلقو ګڼ نومونه وی.

(۳) په دربار رسالت کښې د حاضرې جرګې د ستر مشر نوم د قېس[1] نه علاوه اشجع هم روایت شوے دے. دا یو خالص عربی نوم دے. چې اسم تفضیل د. کیدی شی دا د قېس لقب وی. دغه شان اشجع د افغانانو د جرګې په عربستان کښې بدرګه هم کیدے شی. ولې د روایت د ساده مفهوم سره سم اشجع د قېس په شانی د جرګې یو نوموړے غړے وهٔ. دلته مونږ د هغه قامی یادونې (روایت) څرګندونه ضروری ګڼو چې د رسول پاک د عمر د اخری کلونو په مهال پښتانهٔ د ایرانیانو سره په مبارزو بوخت وو.

(٤) تر څو چې د قیس فطان یا بطان نه د قیس عبدالرشید پورې د شجرې تعلق دے. دا قیاس ته زیاته ورته او حقیقت سره سمه ده. د دې نه مونږ ته د "پټه خزانه" د بعضو روایاتو د رښتیا اتقان هم تر لاسه کیږی. ځکه چې په دې کښې د شرخبون بن سربن د ځیګنې کال ۳۰۵ھ او تلین ٤۱۱ھ لیکلی شوے دے.

(۵) په بعضو شجرو کښې د غورغشت او بیټ په بابله د میرات یادونه (روایت) دغه شان د سربن په اولاد کښې د شرخبون په بابله د میرات یادونه مونږ ته د افغانانو په

[1] د پوهاند عبدالحی حبیبی صېب د څېړنې تر مخې قېس په اصل کښې د پښتو ژبې کېس دے چې د کندهاری وېنا سره اړه لری. معنی ئې فهیم او صاحب بصیرت ده. په دریاب لغت کښې دا اسم مذکر لیکلے شوے دے چې معنی ئې عزت، ابرو، پت ده.

مینځ کښې زړی میرخمنې په نخښنه کوی. دا بدې به زیاترې د قبیلو په ذیلی خیلونو کښې وې. د دې بنیادی وجه دا ده چې د افغانانو په خپل منځ کښې تربورولی زیاترې د تاوٴ تریخوالی باعث ګرځی. د بده مرغه افغانانو کښې د دې ټکی تش نوم هم د بغض او دښمنۍ علامه ګرځېدلې ده.

(٦) د عام یادونې تر مخې افغانانو ته د بعثت نبوی خبرتیا د خالد بن ولید په وسیله شوې وه. خو په بلې یادونې کښې دا زیرې دوی ته حضرت سلمان فارسی کړے وهٔ. دا یادونه قیاس ته زیاته ورته ده. خو د وړومبنۍ یادونې په لړ کښې دا حقیقت د نظر وړاندې لرل پکار دی. چې قریش د خپل وخت نوموړی سوداګر وهٔ. د دوی تجارتی اړیکی د فارس او د روم سره وې. بلې خوا ته زمونږ دا دریځ دے چې افغانان اسرائیلیان دی او دغې نوم سره د سوداګرۍ ټکی د وړومبۍ ورځې نه تړلے راروان دے. په داسې حال کښې مونږ د خالد بن ولید په وسیله افغانانو ته د بعثت نبوی د خبرتیا تصور کولے شو. د راجح روایت تر مخې حضرت خالد قریش وهٔ. په بعضو افغانی تاریخونو کښې چې د ستاسو کومه اسرائیلی شجره لیکلې شوې ده د هغې تصدیق یا تائید د مکملی څېړنې

اصل کښې دا شجره مونږ ته هغه عربی خیلونه په ګوته کوی چې د مختلفو وجوهاتو له کبله د افغانیت په رنګ کښې رنګ شوی دی. دې شجره کښې مېرمن سارا د بطان ټبر لیکلې شوې ده.

(۷) تر څو چې د پټې خزانې د روایت په اړه خبره ده دا په ګڼو حوالو سره څان له او جوت دے. په ظاهره دا روایت د قیس د روایت نه په غندنه ښکاری. خو په اصل کښې داسې نهٔ ده. په دې لړ کښې مونږ ته د ټولو نه وړومبے دا حقیقت منل پکار دی چې قیس د ټولو افغانانو نیکهٔ نهٔ وهٔ[1] خو د خپلې زمانې په ټولو افغانانو کښې سر لوړ رتبه ضرور وهٔ. د اخونددرویزه مطابق دربار رسالت ته د راغلې جرګې غړی اویا (۷۰) ملکانان وو. چې ظاهره ده دا به د خپل خېل یا قبیلې مشران وو. دغه شان په افغانی تواریخو کښې د پښتنو د ذیلی خېلونو شمېر په لاندینی ډول دے.

(۱) کرلانی ۱۲۰ (۲) سړبنی ۱۰۵ (۳) غورغشتی ۹۵ (۴) بیټنی ۷۷

(۸) اګرچې د یو اسرائیلی قام په حیث، افغانانو د خپل ورنیکانو دینی دندی تر یو وخته د بې کوره اوسېدو له

[1] د دې دریخ اظهار روشن خان هم کړے دے.

او بېلوني (تجزیې) نه پس کېدے شی. دا شجره بعضو کتابونو کښې په لاندینی شکل نقل شوې ده.

افغان
اسماعیل
بنی صفیه
سلیمان خیل
ابی أمیه
ولید
هشام
مبارک خیل
ساره (زوجه بطان)
عبدالله
بنی عبدالرحمان عرف خالدی افغان
بنی مهاجر

کبله پرېښې وې خو د توحید اغیزې د دې قام په نفسیاتو او دود دستور په هره زمانه کښې پاتې شوې وې. په دې وجه مونږ وئیلی شو چې د دربار رسالت نه د راغلی جرگې د برکاتو په وجه زیاترو افغانانو اسلام راوړے وۀ. خو بعضو قبیلو او خېلونو د عقیدې له یوشان والی له کبله کۀ څۀ هم د دغه دین په ډاډ غندنه نۀ وه کړې خو قبلوۀ لو کښې ئې وخت ضرور اغستې وۀ.

دا توقف بیا د شیخ حمید لودی[1] په تبلیغی هڅو او وروستو د محمودغزنوی د واکمنۍ له کبله په پوره توگه له منځه تلے وۀ. په دې لړ کښې مونږ د کتې قبیلې نوم اغستے شو، چې دا یوه افغانۍ قبیله ده، خو د محمود غزنوی په وخت کښې د اسلام راوړلو له کبله په اعوانړ[2] قامیت کښې شمېرلی شی. دوېم بېلگی ئې نون ولد ینی ولد دانی دے. اوس دا قبیله له راجپوت[3] قبائلو نه شمېرلی شی. دغه شان په لرغونی ورځو کښې ډېرې افغانې قبیلې د پښتونولۍ له ولقې نه وتلی او په غېر

[1] ۳۷۳هـ

[2] اعوانړ د کډو نسلون د غنډ نوم دے. دې غونډ د اعوانړ قامیت تشکیل کړے دے. دا هغه نسلونه دی چې د کابل له خوا د راغلی اسلامی غورځنگونو مرستې ئې کړې وې.

[3] د راجپوت تصور په اتمه صدی عیسوی کښې هغه وخت رابرسېره شو چې کله هندومت ته د خپل مذهب د بقا د پاره د ساتندویو اړتیا پېښه شوه. دا یو خونده ور حقیقت دے چې هم دغه قبیلې به د راجپوت جوړېدو نه مخکښې مذهباً میلچهـ گڼلې شوې.

افغان قبائلو کښې جذب شوی دی. لکه د دراوړ بروهیانو رئیسانۍ قبیله له اصله سپین ترین دی یا د بلوچو مینگل قبیله چې په اصل زیړ ترین دی. دغه حال د لنگا او تهمن قبیلو دے په دوی کښې بعضې قبائل د غزنوی لښکرو په ضد د انندپال او جے پال د لښکرو ملا تړ وو.

دوېمه برخه

څنګه چې مونږ په وړومبۍ برخه کښې د پښتنو د نسلي څېړنې په لړ کښې د مختلفو وړاندېزونو جاج واغستو او ورسره مو د پښتو ژبې په بابله یو غېر جانبداره رائې ویونکو ته وړاندې کړه. دلته مونږ یو وار ئې بیا د خپل دې دلیل اعاده کوو. چې کله اسرائیلي قبائل د آشوریانو او بابلیانو د واکمنو په مهال د بې کوره کېدو نه پس د مادیانو په سیمو کښې مېشته شوی وو. نو د هغه وخت د لویو ژبو په بنسټ ئې یوه نوې ژبه وضع کړې وه.

د نومیالي ژب پوهان میکسي مولر په خیال "له سنسکرت څخه هم د مخه یوه زړه ژبه موجوده وه چې ادې ته پکښې مویر (Moer) وئیلې کېدهٔ. دا ژبه د ټولو اندوآریائی ژبو مور وه"

دغه شان مدهیه په سنسکرت کښې د (ملا) په معنی ده. د دې کلمې دوېمه لازمې معنی منځنۍ او متوسط کېږي ځکه چې ملا هم د وجود منځنۍ برخه ده.[1]

دا کلمه د انګرېزۍ د مډ (Mid) سره هم ارتباط لري په دې حساب مونږ میدی (مادی) ژبې منځنۍ او متوسط ژبې بولو دا هغه ژبې دی چې د ایراني او هندی (پارسیک او هندیک) تر منځه وئیلې کېدې. لکه په مادی ژبه کښې به

[1] په حواله د صدیق الله ریښتین صاحب

سپې ته سپاکه وئیلی کېدهٔ، دغه شان "موير" سره نزدې کلمه نن صرف په پښتو کښې د مور په شکل پاتې ده.[1]
دا حقیقت د پښتو ژبې د پاره د ویاړ باعث دے. چې دې ژبې بې د څهٔ توپیره د آریک ژبو په څنګ ټولو لرغوني ژبو له په خپل لمن کښې ځائے ورکړے دے. کهٔ هغهٔ د لرغوني سامي ژبو کلمې دی کهٔ د دراوړي او کهٔ د لرغوني ترکي.
اوس مونږ د دې ژبو یوه لنډه پېژندګله قلم ته سپارو.

سوميري:

دا ژبه د دجلې او فرات په کڅو کښې اندازاً ۴۰۰۰ق م وړاندې زېږېدلې وه. دا د اهل سومیر قامي ژبه وه. څېړن کارو تر دې وخته د دې ژبې اصل نهٔ دی ترلاسه کړی. اګرچې دا د یورال۔ آلتيک[2] (Ural-Altaic) ژبو سره څهٔ قدرې لنډې اړیکې لری خو دا کافي نهٔ شي ګڼلی دغه شاني دا د ژبو د قواعدوضوابطو په لړ کښې سامي او انډویورپي ژبو سره هم سمے نهٔ لری. هم له دې وجې دا د ژبو دټبرونو نه ځان له یو منفرد حېثیت لری.

[1] په حواله د صدیق الله ریښتین صاحب
[2] دې کښې ترکیزی، دراوړی، براهوی او بانتوا وغیره ژبې شامل ګڼلی شی. (Turkic)

کله چې اکادیانو د سومیریانو سره ثقافتي اړیکې سېوا کړې نو اندازاً ۳۰۰۰ ق م اکادي ژبې د سومیري ځائے ونیولو. په دغه مهال دا ژبه (سومیري) د ژوند په خاص اړخونو لکه تر مذهبي رسوماتو محدوده پاتې شوه. د څېړن کارو په خیال د لیکلو فن د سومیریانو ایجاد دے.

ګیلکی:

دا ژبه د قطبي غربي ایراني ژبو ولقې سره اړوند لری. چې دا وخت په ګیلان ولایت (ایران) کښې وئیلی شي. ګیلکی په درې وېنا ګانو کښې وېشلې ده. دا ژبه معیاري فارسۍ سره د ګرامر په لحاظ څهٔ قدرې توپیر هم لری. پخوانو لیکوالو دا ژبه په تېرې یاده کړې ده. د نورو ایراني ژبو په نسبت دا د پښتو سره زیات یو والے لری.

آزربائي جان:

د ژبه د ترکک (Turkic) ټبر قطبي څانګې سره اړوند لری. په خپل کور دا په پنځو څانګو وېش ده. آزربائي جائي قطبي، آزربائي جائي سئیلی، کاشکی (ایران)، خلج (ایران) سلجوق (ایران)
دا د آزربائي جان (وطن) اکثریتي ژبه ده.

لرى:

د دې ژبې بل نوم محلى دى. دا لرغونې ژبه په همدان کښې وئيلې کېده. چې د ماديانو د ژبې سره ئې اړوند لرلو.

فارسى:

دا د پرسا (Parswa) قبيلې قامى ژبه وه. دې قبيلې په ايران باندې د 550 نه تر 330 ق م پورې واکنى کړې وه. د دې ژبې تعلق د اندوايرانى ټبر سره دى. دا د لرغونې ايرانى ژبو د دوو برخو نه دويمه برخه ده. چې وړومبى برخه ئې اوستا ده. لرغونې فارسى د هنحامنشيانو دولتى ژبه وه. چې د 600 ق م نه تر 300 ق م پورې واکمنې دوام لرلو.

اوستا:

دا د مشرقى ايرانى خاندان سره تعلق لرى. په مخکنى وختونو کښې دا ژبه د اراکوسيا (سيستان) باختر، ګدروشيا (بلوچستان) وغېره علاقو ژبه وه. اوس د مجوسيانو مذهبى ژبه ده. دا د قديمى ايرانى ژبو سره ربط لرى. چې اندازاً تر 1400 ق م لرغونه ده.

سنسکرت:

دا کلمه په اصل کښې سمسکرته (Samskrta) ده چې معنى ئې سمې خبرې دى. په دې لحاظ دا ټکى په پښتو کښې سمې کړتى دى، چې ښېخى يو شان معنى لرى. د دې ژبې لرغونتوب 1500 ق م بيانيږى. اګرچې د دې ژبې اړوند د اندوآرين ټبر سره بيانيږى خو د ساخت په لحاظ ځان له حېثيت لرى. د سنسکرت، اوستا ژبې سره نزدې اړيکى دى. په ويدک سنسکرت کښې د هندو مت مذهبى صحيفې ليکلى شوى دى، چې د ټولو نه زوړ شکل ئې رګويدا دى. د دې ژبې صرفى، نحوى قواعد پانينى مرتب کړى وو.

ميدى:

دا يوه لرغونې ايرانې ژبه ده چې د شمال مغربى ايرانى ذيلى ټبر سره اړوند لرى. په دې کښې آزرى، ځاځکى، مازندرانى، ګيلکى، کردى او بلوچې ژبې شامل دى.

براهوى:

دا ژبه د دړواړى ټبر سره اړوند لرى. چې د پاکستان په بلوچستان صوبه او د افغانستان په کندهار ولايت او د ايران په سيستان ولايت کښې وئيلې شى. د براهويانو مينګل، رئيسائى او د دهوار ټبر يوسف زئى په خونه افغانان دى.

سندهي:

د نوی څېړنو تر مخې دا ژبه د سنسکرت نه لرغونه ده. چې د راجح قول مطابق دا د ډارډک ډلې د کشمیرۍ او لهندا ژبو سره زیات نږدېوالے لري. دا ژبه د پاکستان په صوبه سندھ او بلوچستان کښې او د انډیا په راجهستان، ګجرات، مهاراشټر او ممبئ په سیمو کښې وئیلې شي.

سامي:

د ژبو دا ټبر هم لکه د انډو یورپی ټبر په شان په ګڼو ژبو مشتمل دے. چې د ایفروایشیاټک ټبر په نوم پېژندلې شي. چې پکښې اکادی، عبرانی، آرامی، قبطی، ایتهوپیائی، فینیقی او عربی ژبې د یادولو وړ دي. اکادی هغه ژبه ده چې د سومیرۍ ځاے ئې نیولے وۀ. عبرانی د اسرائیلیانو قامی ژبه ده. آرامی د خپل وخت د لیک لوست په حواله نامتو ژبه وه. د هغه وخت ګڼو متمدنو قامونو به خپلې ژبې په آرامی خط کښې لیکلې. قبطی د فراعینو مصریانو قامی ژبه وه. عربی د نن وخت د متمدنه دنیا په لویه برخه وئیلې شي. دا داسې ژبه ده چې پکښې د انجذاب او پرمختګ پراخه صلاحیتونه موجود دي. هم په دې وجه ئې د لیک لوست په حواله سره د دنیا په ګڼو ژبو جوتې اغیزې غورزولې دي.

اوس مونږ د پښتو ژبې د دنیا د نورو ژبو سره روابطې جدول لوستونکو ته وړاندې کوو.

پښتو	دراوړی (ټبر)	نوعه	پشتو لفظ کا مفہوم
بدی	بدی	براهوی	دشمنی
بدل	بدل	براهوی	
ډزې	ډزی	براهوی	جھوٹ بات
ډنګ	ډنګ	براهوی	سُرنا
بېړۍ	بیړے	براهوی	کشتی
دلاسه	دلاسه	براهوی	حوصلہ دینا
دیګ	دیګ	براهوی	
دود	دود	براهوی	رواج
دروازه	دروازه	براهوی	
ډُړا	دُړ	براهوی	ڈھول
دنګ	دنګ	براهوی	لمبا
اروا	اروا	براهوی	روح
دېوال	دیوال	براهوی	دیوار
ازار	ازار	براهوی	پریشان / مسائل
بندی	بندی	براهوی	قیدی

چاکو	چاکو	براهوی	چاقو
ڈنڈ	ڈنڈ	براهوی	جھیل
ڈنڈ	ڈنڈ	براهوی	جرمانہ
دروغ	دروغ	براهوی	جھوٹ
دریغه	دریغ	براهوی	کلمہ تاسف، صرفہ

پښتو	دراوړی (تبر)	نوعه	پشتو لفظ کا مفہوم
چا	چا	سندھی	ضمیر استفہام
ډیوا	ڈیو	سندھی	دیا
برمانړو	مانړو	سندھی	آدمی
وده	ودھ	سندھی	بڑھوتری
تبر	تبر	سندھی	کلہاڑی
تپوس	تپوس	سندھی	عیادت
تورزن	تورزن	سندھی	بہادر
سپک	سپیک	سندھی	ہلکا
ډنډ	ڈنڈ	سندھی	جرمانہ
جوته	جوتھ	سندھی	پس خوردہ
داړه	داڑو	سندھی	رہزنی
نغاره	نغارو	سندھی	نقارہ

ناجوړه	ناجوړو	سندھی	بیمار
کپرۍ	کوپارو	سندھی	کوپڑی

پښتو	سومیری	معنی	پشتو لفظ کا مفہوم
تهٔ	ATTA	تم	مفرد کا مخاطب ضمیر
ګګ	Gagu	عمارت	بھڑوں کا چھتہ
زوی	Zu	بدن کا میل کچیل	پیپ
زر زر	Zamar Zamar	اچانک، جلدی، فوراً	
ځمن	Zamanu	دشمن	
زابل	Zabbilu	رکاوٹ	نام
زوب	Zuabu	دریا	تر، نم، زیم
زیړی	Zayeru	گالی، بددلی	
زیرانی	Zayiranu	دشمنی، مخالف	
وار اوکه	Warka	بعد میں	
اودهٔ شو	Udesu	تنہا اکیلا	خواب کی حالت میں بھی انسان اکیلا ہو جاتا ہے

اوم	Ummu	بخار، گرمی، حرارت	کچہ، خام
اخبا	Usu	باہر نکلنا، فرار ہونا	فرار
ترل	Utaru	سلائی کرنا، اکھٹا کرنا	
اُور	rru	روشنی، دن	
تل	Tal	دانشمند، درخشاں	ہمیشہ
کدہن	Kud/hu	وسائل، اسباب	سامان، عیالدار
مونږ	Me	ہم	
کُور	Gur	بڑا	سیال، ہمسر،
باؤ	Bau	وہ عورت جو مردے کو واپس زندہ کرتی ہے	خیالی بلا
کد	Gud	Strong Bull	بھیڑ
اوګۍ	Uggae	موت کا فرشتہ	جگہ کا نام
ځل	Zall-be	روشنی	روشن، چمک
سر	Sur	چوٹی	پہلا، چوٹی، طرف
څهٔ	Sa	What	پشتو میں فقرے کے ابتدا میں آتا ہے۔

کُرم	Kurum	Grand	جگہ کا نام
الوتل	Alluttu	آسمان، فلکیات	ہوا میں اُڑنا
اسمار	Asmaru	اسلحہ برائے جنگ	نوم
کلے	Kili	جائے محبوس	چند گھروں پر مشتمل آبادی
ایله	ela	Apart from	اتنا، تھوڑا، قید سے خلاصی
ګډ	Gadu	کے ساتھ	باہم مشترک
خیرل	Seru	میدان جنگ	چھیرنا
هلک	Alik Maspartu	ایجنٹ، نمائندہ	لڑکا
هلک	Alik Seru	فوج، ملٹری	لڑکا
زوزاد	ZuZu	سومیری کرنسی کا آدھا	نسل، اولاد
زمبور	Zumboo	مکھی	سرخ مکھی
تکل	Takalu	حوصلہ	تلاش
اتل	Etlu	جنگجو	بہادر
ارم	Arrammu	Ramp (UK) A raised Strip	

ډاکو	Daku	Kill	ڈاکو
هسه	Hasa-u	بے عزتی کرنا	ارادہ
سم سره	Sum_serru	Plant Snake	

پښتو	سامي (تېر)	نوعه	پشتو لفظ کا مفہوم
پټ	پتهوم	قبطي	گودام
رژه	الرز	عربي	چاول
اله	الهِ	عربي	کلمہ تعجب
ها (هغه)	ها (هذا)	عربي	مشارالیہ کے تعین کیلئے اسم اشارے کا کلمہ لاحقہ
شلم	Shulm	اکادي	صحت
بولاق	بولاق	قبطي	شہر کا نام
بی له	Bala	اکادي	کے بغیر
بی له	Bila	عربي	کے بغیر
خوړ	خور	عربي	نہر
ځلمی	زلمی	عربي (شامي)	جوان
طبخي، تبخي	طباخ	عربي	توا

جیني	جن	عربي	پوشیدا
مه	مه	عربي	کلمہ نہی
واک	واق	عربي	اختیار
اتمان (نوم)	عثمان	عربي	معرب شکل
پرق	برق	عربي	روشنی، چمک
باو	بووبا	قبطي د مصريانو په عقيده د مرګ نه پس د انسان همزاد	بچوں کے ڈرانے کیلئے تصوراتی بلا
نا (ونه، دينه) ترنم	نون (ترنم)	عربي	حروف ترنم
غدو	عدو	عربي	ڈاکو
زرغا	زرع	عربي	تروتازہ
مالوچ	محلوج	عربي	کپاس
جونا (جوناخيل)	جونا (نوم)	عبراني	یونس کا عبرانی نام
ايتمر	ايتمر (نوم)	عبراني	ایتمر خیل
اميل	اميل (نوم)	عبراني	نام

حرف جر	عبرانی	لے	له
اپالنا	عبرانی	مبوشل	یشول
معلوم کرنا	عبرانی	درک	درک
دوپٹے، چادر، وہ پودا جس کے پتوں سے چٹائیاں بُنی جاتی ہیں۔	عبرانی چٹائی	میزران	میزر
کون / کس	عبرانی	کما	کوم
نہانا	عبرانی	لمبیتا	لامبل
نام	عبرانی	تمر (نوم)	تیمر (نوم)
لا لچی	اکادی جرم، گناہ	ارن	ارنہے
ہوا میں تیر کے گزرنے کی اواز	اکادی هوا (باد)	شر	شر
کون، جنھیں	اکادی/عبرانی Which, That, The one of	Su	څهٔ
بڑا بیٹا	اکادی	کدورو	کودی
غلہ رکھنے کا کمرہ	اکادی	کِر، کرِی	کریکی

	باغ، باغیچه		
مرد	اکادی بادشاه	Sarru	سړے
لفظاً اور معناً ہم معنی ہیں	اکادی رکھنا، حفاظت کرنا	نتسارم	خارم
بھول، پیچھے	اکادی مٹانا	پشاتم	پہ شا
بطخ	سریانی	Bato	بطه
شیر	سریانی	Bebro	ببر
بُرا (صفت)	سریانی	Bisho	بیش
تخم	سریانی	Bozar'e	بوزغلی
شاہین	سریانی	Bazo	باز
مینار	سریانی	Burgo	برگه
دایاں، سیدھا	سریانی	Sem	سم
دشمن	سریانی	Dijmin	ښمن
طبی دوائی	سریانی	Darmono	درمان
قانون، رواج	سریانی	Dastur	دستور
ہاں	سریانی	e	ای
گاجر	سریانی	Gizaro	گازره

هوا	Hawa	سرياني	موسم
خيل	Khaylo	سرياني طاقت	قبیلے کی ذیلی شاخ
لري	Larwar	سرياني باہر	دور
رژه	Rezo	سرياني	چاول
شال	Shalo	سرياني	شال
و	W	سرياني	اور
يا	Ya	سرياني	یا
جينكۍ	Zhinkike	سرياني بیوی، عورت	لڑکی
ځلمی	Zlam	سرياني خاوند، مرد	جوان
ب (بي)	B	سرياني	ساتھ، میں، کی طرف سے
يل	Yala	سرياني لڑکا	بہادر
زوزاد	Zuzu	سرياني سکہ	نسل
كتل	Katwa	سرياني (کتاب)	دیکھنا
زيات	Zid	سرياني	زیادہ

پښتو	یورپی (تبر)	نوعه	پشتو لفظ کا مفہوم
پنډ	فنډ	انگلش An amount of money that is collected and kept for a particular purpose	یکجا، بار، وہ وزن جسے یا جانور اٹھائے، بوجھ
مېچن	مشين	انگلش	آٹا پیسنے کا دستی آلہ
جاج	جج	انگلش	جائزہ، مشاہدہ
ارټ	ایریگیشن	انگلش	ارہٹ
دیوال	وال	انگلش	دیوار
واده	Wedd	انگلش	شادی
لار	لاء	انگلش	قانون، راستہ
تندر	تندر	انگلش	آسمانی بجلی
لکه	لائک	انگلش	مثال کے طور پر
اګۍ	اگ Egg	انگلش	انڈا
هیلن	Heal	انگلش	اُمیدوار

(صفت)		To make someone who is ill become healthy again, specially by prayers	
سپیلنۍ	سپل Spell	انگلش خاص الفاظ یا اعمال سے فرد، حالات، ماحول پر اثر ڈالنا،	ہرمل
لیوۀ	Leo	انگلش	شیر
ستر	ستراپ	یونانی گورنر	بڑا
ملغلره	Margaritari	یونانی	موتی
ستوری	Asteri	یونانی	ستارہ
پرون	Paron	یونانی، حال	کل (گزشتہ دن)

پښتو	ترکی (تہبر)	نوعه	پشتو لفظ کا مفہوم
زئی	زو	چینی	بیٹا، خاندان
پوزه	پزه	چینی	ناک
اشر	اشر	ترکی	کھیتی باڑی میں باہمی تعاون
اولس	اولس	ترکی	عوام
بیرغ	بیرغ	ترکی	جھنڈا
برمته	برمته	ترکی	غصب کرنا
یرغل	یرغل	ترکی	حملہ
زرغونه	زرغونه	ترکی	سبزہ، کھلنا
اور ته	اورت	آزربائی جانی	عورت
بختور	بختور	آزربائی جانی	خوش بخت
بدرگه	بدرگه	آزربائی جانی	بدرقہ
بولگه	برگه	آزربائی جانی	نشانی
بوخچه	بوخچا	آزربائی جانی	لحاف
توت	توت	آزربائی جانی	شیشم
توتی	توتی	آزربائی جانی	طوطی
تاووس	تاووس	آزربائی جانی	طاؤس

تلوسه	تلواسه	آزربائی جانی	عجلہ
تمبل	تمبل	آزربائی جانی	سست
تالان	تالان	آزربائی جانی	غارت
پوک	پوک	آزربائی جانی	کھوکھلا، احمق
پیاله	پیاله	آزربائی جانی	
درزی	درزی	آزربائی جانی	خیاط
سابون	سابون	آزربائی جانی	صابون
چینار	چینار	آزربائی جانی	چنار
ګلاپ	ګولاپ	آزربائی جانی	گلاب

پښتو	ایرانی (تبر)	نوعه	پشتو لفظ کا مفہوم
بل	بلکه	ګیلکی	شعلہ
جد	جد	ګیلکی	خندق
کرک	کرک	ګیلکی	بٹیر
سره مل	سرمال	ګیلکی	ہمسر
مور	مار	ګیلکی	ماں
بنوشه	ونوشه	ګیلکی	بنفشہ (پودا)
کونځله	کنجی	ګیلکی	نباتاتی دانے

درزی	درزمون	ګیلکی	خیاط، درزی
وهه	وا	ګیلکی	باد
ورون	رون	ګیلکی	ران
زوم	زوما	ګیلکی	داماد
کوتر	کوتره	ګیلکی	کبوتر
ګازره	ګزر	ګیلکی	گاجر
للمه	لیلم	ګیلکی	بارانی زمین
وریت	یوریشت	ګیلکی	بریان
وابنه	واش	ګیلکی	علف
واوره	ورف	ګیلکی	برف
ویښ	ویشار	ګیلکی	بیدار
غټ	ګټ	ګیلکی	بزرگ، عمر رسیدہ
وړم	ورمه	ګیلکی	ساتھ لے چلنا
وینم	وینم	لری / محلی	دیکھنے کے مصدر سے فعل حال ہے
تلوسه	تلوسه	لری / محلی	بے قراری
اوښکې	اوش	لری / محلی	اشک
مکړه	مکره	لری / محلی	کرنا کے مصدر سے امر نہی ہے

لوخ	لوط	لری / محلی	ننگا
کړے	کری	لری / محلی	کرنا کے مصدر سے حال مخاطب کا فعل
خونه	خون	لری / محلی	خون
مینه	مون	لری / محلی	پیار، محبت
تهٔ	تهٔ	لری / محلی	صیغہ مخاطب، آپ، تم
کړم	کرم	لری / محلی	کرنا کے مصدر سے حال متکلم
مهٔ کوه	مکه	لری / محلی	امر نہی

پښتو	سنسکرت	پشتو لفظ کا مفہوم
لیور	دیور	دیور
زوم	جاماتر	زرماتر
مخ	مکهړا.مکهه	چہرا
څانگه	شاکها	شاخ
ورځ	روج	روز
شپه	شپا	شب
میاشت	ماس	ماہ

زمکه، لته	جماکه	زمین
ژبه	جبیها	زبان
سپین	سپیتا	سفید
شړشم،غندل	سرشپ	سرسوں
موټي	متهه ، مشت	مشت
نوک	نکهه	ناخن
تنده	ترشتا	تشنگی
څکل	چهکنا	چکھنا
اس	اشو	اسپ (گھوڑا)

پښتو	اویستا	پشتو لفظ کا مفہوم
اسره	آسره	اُمید
پیرے	پیریکا	جن، بھوت
اس	اسپ	گھوڑا
باران	باران	بارش
اوښکې	اشک	آنسو
برخه	بهره، برخ	حصہ
خم	خم	خم
ماستهٔ	ماست	دہی

اڑدھا	اژدر	اژدہا
شرشم	شرشف	سرسوں
اوبهٔ	آب	پانی
خر	خر	گدھا
مابنام	شام	شام
پښتو	فارسی	پشتو لفظ کا مفہوم
پیغور	پیغار	طعنہ
پلمه	پلمه	عذر، مکر، فریب
تک تور	تاروتار	اندھیرا
تلوسه	تلواسه	بے قراری
تغاره	تغار	تغار
تندر	تندر	آسمانی بجلی
دروغ	دروغ	جھوٹ
ملخ	ملخ	ٹڈی
زنه	زنخ	ٹوڑی
برمه	برمه	اسم آلہ
برخه	برخ	حصہ
تس	تس	اسم صوت
پیغله	پیغله	دوشیزہ

ښاښت	چاشت	چاشت
پلندر	پدندر	سوتیلا باپ
رښتیا	راست	سچ
مار	مار	سانپ
ږلۍ	ژاله	ژالہ باری

د اوېستا او سنسکرت سره متقابل د پښتو ژبې منفرد تګ لاره

پښتو	اوېستا	سنسکرت	پشتو لفظ کا مفہوم
لېور	ایور	سنسکرت	دیور
سخر	هوسر، خسر	سوسر	سُسر
زوم	زرماتر	جاماتر	داماد
مخ	رُخ	مکهه مکهړا	چہرہ
غوږ	ګوش	کرنه	کان
اور	انګار، آتش، آتهر	اګنی، آګ	آگ
څانګه	شاکها	شاخ	شاخ
خر	خر	کهر	گدھا
زنګون	زانو	جانو	گھٹنا
ورځ	روز	روج	دن
میاشت	ماه	ماس	مہینہ
څرم	چرم، چام	چرم، چمړا	چمڑا
سپین	سپتا	سپیتا	سفید
غر	ګیری	ګیری	پہاڑ

ښنګل	بازو	باهو	بازو
ماښام	شام	شام	شام
غنم	ګندم	ګودهوم	گندم
ښهٔ	خوب	شبهه	اچھا، خوب
کر، کرنه	کشت، کاشت	کرشتی	کاشت
سل	صد	شو، سو	سو (عدد)
غریوے	ګریو	ګریوا	
خوابښي	خوش دامن	ساس	ساس
لوشل	دوشیدن	دوهنا	دوھنا
څکل	چشیدن		چکھنا
ورېدل	باریدن		برسنا
ګړېدل	غریدن	ګرجنا	گرجنا
څاښت	چاشت		چاشت
پلندر	پدندر		سوتیلا باپ
زنه	زنخ		توڑھی
رښتیا	راست		سچ
شودهٔ، پی	شیر	کشیر	دودھ
پنځهٔ	پنج	پنکه	پانچ

لسم	دهم	دیشم	دس
پلیت	پلید	ملیچھ	ناپاک
مچ	مکس	مکھی	مکھی
تنده	تشنگی	ترشتا	پیاس

G2cHaplogroup

haplogroup :In molecular evolution, a **haplogroup** (from the Greek: απλούς, *haploûs*, "one fold, single, simple") is a group of similar haplotypes that share a common ancestor having the same single nucleotide polymorphism (SNP) mutation in both haplotypes. Because a haplogroup consists of similar haplotypes, this is what makes it possible to predict a haplogroup from haplotypes. A SNP test confirms a haplogroup. Haplogroups are assigned letters of the alphabet, and refinements consist of additional number and letter combinations, for example R1b1. Y-chromosome and mitochondrial DNA haplogroups have different haplogroup designations. Haplogroups pertain to deep ancestral origins dating back thousands of years.

In human genetics, the haplogroups most commonly studied are Y-chromosome (Y-DNA) haplogroups and mitochondrial DNA (mtDNA) haplogroups, both of which can be used to define genetic populations. Y-DNA is passed solely along the patrilineal line, from father to son, while mtDNA is passed down the matrilineal line, from mother to offspring of both sexes. Neither recombines, and thus Y-DNA and mtDNA change only by chance mutation at each generation with no intermixture between parents' genetic material.

G2c:G2c is a major Y chromosome haplogroup, and yet unique: It has a very high frequency in Ashkenazi Jews, and shows strong evidence of a very recent settlement in Europe. The TMRCA (time until most recent common ancestor) appears to be around 1100 CE for this close group of Ashkenazi Jews. It is rare outside of northern Europe but there is recent evidence that this haplogroup is also found in certain Lebanese Christian populations originating from southern Syria and it has been found in a single Turk from Kars Province in Turkey on the border with Armenia, a Pashtun from the area of Pakistan bordering Afghanistan in the Hindu Kush range, and a single Burusho from the Hunza Valley in the Karakorum Range in Kashmir. Recently, it was discovered that an

Egyptian and a Jordanian have values very similar to the Lebanese G2c group. It is confirmed that a sample from Sicily was G2c and the common ancestor between the Jewish group and this lone Sicilian match up to the time Titus brought the Jews out of Judea. This Jewish group could very well be Italic Jews (Italian Jews); which would explain why it was never found amongst Sephardi Jews (those with origins in Spain or Portugal) and would explain it's rather late arrival into Eastern Europe.

G2c presents more mysteries regarding its origin and distribution than virtually any other major Y haplogroup. Haplogroups that are rare in certain regions are more common in another, and have rather clear origins in other places where they are more commonly found. G2c has none of these obvious characteristics. It is most common by far in a region where it arrived very recently, but rare in other region including its likely area of origin. The distribution of G2c is sparse and dispersed, with almost no G2c haplotypes found in very large intervening regions. This pattern is unique among Y haplogroups.

The presence of G2c in these areas may be accounted for by several several separate theories, each with their own time scale. It does seem very likely that G2c originated in the Near East, in Anatolia or Syria, and spread both eastward and westward from there.

(Furthermore, 7%of Ashkenazi has the haplogroupG2c, which is extremely rare in the rest of the human population. It seems to be present in a small percentage in the Pashtuns in Afghanistan.

کتابیات

شمیرہ	کتاب	مصنف/مؤلف
١	الفہرست (اُردو)	ابن ندیم
٢	تذکرۃ الابرار ولاشرار (فارسی)	اخون درویزہ
٣	د افغانستان ملی تاریخ	قدرت اللہ حداد فرہاد
٤	دریاب (پښتو لغت)	قلندر مومند فرید صحرائی
٥	حیات افغانی	محمد حیات خان
٦	تاریخ فرشتہ (اُردو) محمد قاسم فرشتہ	ژباړه: عبدالحی خواجه ڈاکٹرعبدالرحمان
٧	فتوح البلدان (اُردو) احمد بن یحییٰ بلاذری	ژباړه: سیدابوالخیر مودودی
٩	جغرافیه خلافت مشرقی (اُردو) جی لی استرینج	ژباړه: جمیل الرحمان
١٠	طبقات ناصری (اُردو) منہاج سراج	ژباړه: پروفیسر افتخار احمد
١١	موروج الذهب و معادن الجواهر (اُردو، جلد اول)	ابوالحسن بن حسین بن علی المسعودی
١٢	افسانۂ شاہان (اُردو) شیخ محمد کبیر بن اسماعیل حزیانی	ژباړه: ڈاکٹر سعود الحسن خان
١٣	رحلة ابن بطوطه (عربی)	ابن بطوطه مصر چاپ
١٤	تاریخ نیازی قبائل	محمد اقبال خان تاجه خیل
١٥	تاریخ الافغان جدون	مظہر قدوس
١٦	قیس پٹھان ایک تحقیقی مقالہ	سعود الحسن خان روهیله

١٧	اسرار الافاغنه	ژباړه: سعود الحسن خان
	حسبن ابن صابر	روهیله
١٧	تاریخ خان جهانی و مخزن افغانی	نعمت الله هروی
١٨	تاریخ مرصع	نوټونه: دوست محمد
	افضل خان خټک	خان کامل
١٩	پشتون کون	پروفیسر پریشان خټک
٢٠	پشتو زبان اور ادب کی مختصر تاریخ	عبدالله جان عابد
٢١	پښتانهٔ	ډاکټر حبیب الله تژی
٢٢	تاریخ ایران قدیم	محمد حیات
٢٣	پشتو ادب کی مختصر تاریخ	تاج سعید
٢٤	سندھی پشتو اُردو کے لسانی روابط	ډاکټر خالد خان خټک
٢٥	پشتون اپنی نسل کے آئینے میں	بهادر شاه ظفر کاکاخېل
٢٦	پښتو ادبی پوهنه	سحر گل کتوزی
٢٧	هیون سانگ کا سفر نامه (اُردو)	ژباړه: یاسر جواد
٢٨	جاٹ قدیم حکمران	ژباړه: صاحبزاده
	بی ایس ڈاهیا	عبدالرسول
٢٩	تذکره پٹھانوں کی اصلیت اور اُن کی تاریخ	روشن خان
٣٠	پټه خزانه ، کابل چاپ	محمد هوتک
٣١	روحانیان د مغلو تاریکیان	عبدالاکبر خان اکبر
٣٢	تواریخ حافظ رحمت خانی	دیباچه: پروفیسر محمد
	پیر معظم شاه	نواز طاهر
٣٣	د پښتنو قبیلو شجرې او مېنې	محمد عمر رونړ میاخېل
٣٤	تاریخ خټک (اُردو)	سرفراز خان عقاب خټک
٣٥	کتاب مقدس (بائبل، اُردو)	
٣٦	انټرنېټ	